

ÅRSMELDING

fra

Kredittilsynet

for året 1988

INNHOLDSFORTEGNELSE

KREDITTILSYNETS MÅL OG OPPGAVER

1 GENERELT OM TILSYNET

- 1.1 Styrets arbeid
- 1.2 Organisatoriske forhold
- 1.3 En mer effektiv organisasjon
- 1.4 Regnskapet for 1988
- 1.5 Dekning av etatens utgifter (utlikningen)
- 1.6 Internasjonalt samarbeid

2 HOVEDLINJER I KREDITTILSYNETS ARBEID

- 2.1 Arbeidet med kriserammede institusjoner
- 2.2 Early Warning systemet og øvrige forebyggende tiltak
 - 2.2.1 Løpende rapportering
 - 2.2.2 Analyser
 - 2.2.3 Watch-lists
 - 2.2.4 Møteserier
- 2.2.5 Oppfølging av kriserammede banker i 1988
- 2.3 Tilsynsfilosofi
- 2.4 Regelarbeidet

3 TILSYN OG OFFENTLIGHET

4 NY LOVGIVNING

- 4.1 Lov om finansieringsvirksomhet og finansinstitusjoner (med forskrifter)
- 4.2 Lov om forsikringsvirksomhet (med forskrifter)
- 4.3 Endringer i Kredittilsynsloven
- 4.4 Lov om verdipapirbørs
- 4.5 Lov om inkassovirksomhet
- 4.6 Ny lovgivning under forberedelse (jf. 9.8, 11.7 og 14.5)

5 FINANSKONSERNER

6 FORRETNINGS- OG SPAREBANKER

6.1 Strukturen (antall, etableringer, nedlegninger, fusjoner)

6.1.1 Forretningsbanker

6.1.2 Sparebanker

6.1.3 Filialnett (kontantautomater o.l.)

6.1.4 Virksomheten i utlandet

6.1.5 Utenlandske banker i Norge

6.1.6 Utenlandske bankers representasjonskontorer

6.2 Bankenes drift

6.2.1 Driftsresultat

6.2.2 Likviditet

6.2.3 Tap på utlån og garantier

6.3 Ansvarlig kapital

6.4 Tilsyn

6.5 Banker i vanskeligheter

6.6 Klagesaker

7 FORSIKRINGSELSKAPER

7.1 Skadeforsikringsselskaper

7.1.1 Strukturen

7.1.2 Driftsresultat

7.1.3 Solvensprosjektet

7.2 Livsforsikringsselskaper

7.2.1 Strukturen

7.2.2 Beregningsgrunnlag, forsikringsformer og forsikringsvilkår m.v.

7.2.3 Overskuddsanvendelse i 1988

7.2.4 Driftsresultat (regnskapsgjennomgåelse)

7.2.5 Selskapenes plasseringer

7.2.6 Utenlandske selskapers virksomhet i Norge

7.3 Pensjonskasser og -fond

7.4 Tilsyn

7.5 Viktige enkeltsaker

8 FINANSIERINGSFORETAK

8.1 Private finansieringsselskaper

8.1.1 Strukturen

8.2 Virksomheten i utlandet

8.3 Utenlandske foretaks representasjonskontor i Norge

8.4 Driftsresultat (tap)

8.5 Ansvarlig kapital

8.6 Kredittforetak

8.7 Tilsyn

9 VERDIPAPIRHANDEL

9.1 Fondsmeglerforetak (struktur)

9.1.1 Selvstendige fondsmeglerforetak

9.1.2 Bankers fondsavdelinger

9.2 Rammebetingelser for fondsmeglerforetak

9.3 Aktiviteten på verdipapirmarkedet

9.3.1 Omsetningsvolumet

9.3.2 Emisjoner

9.4 Innsidehandel

9.5 Større enkeltsaker

9.6 Verdipapirsentralen

9.7 Tilsyn (samarbeid)

9.8 Ny lovgivning (jf. 4.6) Lovrevisjoner

10 AKSJEFOND

10.1 Strukturen

11 EIENDOMSMEGLING

11.1 Struktur

11.2 Drift (omsetning og resultat)

11.3 Tilsyn

11.3.1 Generelt

11.3.2 Renter på klientkonto

11.3.3 Gebyr for uspesifiserte utlegg/kostnader

11.3.4 Soliditet

11.3.5 Reell ledelse av advokatdrevne eiendomsmeglingsforetak

11.4 Eiendomsmeglernes sikkerhetsstillelse

11.5 Opsjonshandel med fast eiendom

11.6 Forespørsler og klagesaker

11.7 Ny lovgivning (jf. 4.6)

12 LÅNEFORMIDLERE

12.1 Strukturen (antall foretak og avgrensninger)

12.2 Sikkerhetsstillelsen

13 REGNSKAP OG STATISTIKK VEDRØRENDE FINANSINSTITUSJONENE

13.1 Nye regnskapsforskrifter

13.2 Kreativ regnskapsføring

13.3 Revisjon

13.4 Generelt om kredittmarkedsstatistikken (samarbeidet)

13.5 Bankstatistikken

13.6 Finansieringsselskaper

13.7 Forsikringsselskaper

14 REGNSKAPS- OG REVISJONSLOVGIVNINGEN

14.1 Administrativ omlegging

14.2 Delegasjon fra Finansdepartementet

14.3 Regnskapsrådet

14.4 Revisorrådet

14.5 Ny lovgivning (jf. 4.6)

1 GENERELT OM TILSYNET

1.1 Styrets arbeid

Kredittilsynet ledes av et styre på fem medlemmer og tre varamedlemmer oppnevnt av Kongen for en periode av fire år.

Følgende personer er i dag oppnevnt som medlemmer til styret i Kredittilsynet:

Prof.dr.juris Erling Selvig, leder
 Direktør Inger-Louise Valle, nestleder
 Visesentralbanksjef Kjell Storvik, styremedlem
 Avdelingsdirektør Kristin Moe, styremedlem
 Direktør Einar Hope, styremedlem

Varamedlemmer:
 Helse- og sosialsjef Walborg Krosshaug
 Førsteamanuensis Asbjørn Rødseth
 Avd.direktør Jan Halvorsen

Styrets nestleder Gudmund Harlem avgikk ved døden i mars 1988. Styremedlem Arne Kinserdal ba seg i mai 1988 fritatt fra vervet. Som nye medlemmer er direktør Inger Louise Valle og direktør Einar Hope oppnevnt, henholdsvis 29. april og 8. juli 1988. 29. april ble det også oppnevnt tre varamedlemmer til styret.

To medlemmer valgt av og blant de ansatte supplerer styret ved behandlingen av de administrative sakene. De ansattes representanter i styret for 1988 har vært Kjell Arne Aasgaarden og Anders Kvam. For 1989 er det Anders Kvam og Ole Petter Erlandsen.

I løpet av 1988 er det avholdt 16 styremøter og 127 saker behandlet.

Hovedtyngden av sakene som styret har hatt til behandling var fagsaker. Alle saker av prinsipiell karakter har vært lagt fram for styret. Styret har behandlet en rekke forslag til forskrifter og andre retningslinjer. Det har videre drøftet Kredittilsynets tilsynsfilosofi og andre generelle spørsmål.

1.2 Organisasjonelle forhold

Etaten ble utvidet med 14 stillinger til i alt 101 organiserte stillinger. Etatens organisasjon er beholdt uendret med 4 avdelinger, Tilsynsavdeling, Utredningsavdeling, Verdipapir- og megleravdeling og Administrasjonsavdeling.

1.3 En mer effektiv organisasjon

I rapportperioden ble det påbegynt et omfattende arbeide med sikte på innføring av EDB og parallelt med dette ble det startet et prosjekt i organisasjonsutvikling. Statskonsult har vært engasjert både i etatens organisasjonsutvikling og i planleggingen av EDB-innføringen. For oppgaveløsningen innen EDB har det også vært nyttig ekstern ekspertise.

1.4 Regnskapet for 1988

Kredittilsynets samlede utgifter i 1988 beløp seg til kr 33.391.000,-. Av dette utgjorde lønninger, trygder og pensjon kr 22.950.000,-. I forhold til bevilget beløp utgjorde dette en overskridelse på kr 594.000,-.

1.5 Dekning av etatens utgifter (utlikningen)

Kredittilsynets utgifter skal i henhold til lov om Tilsynet med kredittinstitusjoner, forsikringsselskaper, verdipapirhandel m.v., § 9 dekkes av de institusjoner etaten har tilsyn med ved begynnelsen av budsjettåret. Utgiftene fordeles (utliknes) på de ulike grupper av institusjoner etter omfanget av tilsynsarbeidet. Innen gruppene låneformidlere, forvaltningsselskap for aksjefond, fondsmeglere og eiendomsmeglere skal den nærmere fordelingen skje etter regler som fastsettes av Finansdepartementet. Innen de øvrige tilsynsgruppene skal fordelingen beregnes etter størrelsen av forvaltningskapitalen. Finansdepartementet fastsetter et maksimums- og minimumsbeløp for disse gruppene.

For utlikningen 1988 fastsatte departementet, i henhold til tidligere års praksis at provisjons- eller premieinntekt skulle legges til grunn ved den innbyrdes fordeling innen gruppene forsikringsselskaper, finansmeglere, fondsmeglere og eiendomsmeglere (herunder advokater som utøver eiendomsmegling). Etter departementets bestemmelse ble det ikke foretatt utlikning på livsforsikringsselskaper, skadeforsikringsselskaper, sjøtrygdslag, finansmeglere, eiendomsmeulingsforetak og advokater som utøver eiendomsmegling med provisjonsinntekter, evt. premieinntekter under kr 100.000. For pensjonsfond, understøttelses- og hjelpefond, pensjonskasser og fylkes-kommunale og kommunale pensjonsordninger er det bare foretatt utlikning på de enheter med forvaltningskapital over kr 1.000.000. Innen de øvrige tilsynsgruppene ble forvaltningskapitalens størrelse lagt til grunn ved fordelingen.

Årsregnskapet for 1986 ble lagt til grunn for utlikningen for fondsgruppene.

1.6 Internasjonalt samarbeid

Det er avholdt flere møter i den nordiske samarbeidsgruppen. Det har bl.a. vært arbeidet med å ajourføre en rapport om verdipapirmarkedene, og tilsyn i de nordiske land. Rapporten ble endelig sammenfattet i mars 1989.

På møtene har en også utvekslet erfaringer om tilsynsvirksheten.

Under tilsynsmøtet i København, ble det inngått "en overenskomst mellom de nordiske lands tilsynsmyndigheter om prinsipper for samarbeid på verdipapirmarkedet". Hovedformålet med avtalen er å manifestere samarbeidsintensjoner, og fastlegge praktiske måter for å utveksle informasjon landene imellom. En avtale om tilsyn med finansinstitusjonene ble også igangsatt.

Norge har også deltatt i det internasjonale samarbeidet gjennom IOSCO (International Organization of securities Commissions). I løpet av året er det blitt flere nye medlemmer av organisasjonen, hvorav tilsynet i et øst-europeisk land.

Representanter for Kredittilsynet har vært på en ukes studiebesøk i Bank of England. Formålet var å gjennomgå de engelske tilsynsmyndigheters arbeidsmetoder. Representanter for Bank of England har også vært på en ukes besøk i Kredittilsynet.

Kredittilsynet sto i 1988 som arrangør av det årlige utvekslingsoppholdet mellom de nordiske tilsynsmyndigheter. Representanter for de øvrige nordiske land var her i to uker og deltok i løpende tilsynsvirksomhet.

Representanter for Kredittilsynet har i 1988 deltatt i 4 møter i Geneve og Bruxelles i forbindelse med drøftinger mellom EF og EFTA.

UTLIKNING FOR BUDSJETTÅRET 1988

Tilsynsgruppe	Antall enheter pr.1.1.87	Utlignet beløp 1000 kr	Pst. av tot. utl.
10. FORSIKRING			
11. Livsforsikring	13	3.600	12,48
12. Skadeforsikring	84	4.900	16,98
13. Sjøtrygdslag	10	10	0,03
20. BANKER			
21. Forretningsbanker	28	6.700	23,98
22. Sparebanker	173	6.300	21,82
30. FINANSIERINGSSLELSKAP			
31. Obligasjonsutstedende foretak	15	1.200	4,16
32. Finansieringsselskaper	69	1.700	5,89
33. Leasingsselskaper	8	70	0,24
34. Selskaper som har disp. fra finansieringsvirksomhetsloven	4	20	0,07
40. MEGLERGRUPPER			
41. Fonds- og aksjemeglere	48	1.380	4,78
42. Finansmeglere	44	225	0,78
43. Eiendomsmevlingsforetak	239	930	3,22
44. Advokater	62	62	0,21
50. PENSJONSKASSER OG FOND			
51. Pensjonsfond	54	55	0,19
52. Understøttelses- og hjelpefond	12	13	0,04
53. Pensjonskasser	99	820	2,82
54. Fylkeskommunale og kommunale pensjonsordninger	44	625	2,16
60. ANDRE			
61. Forvaltningsselskaper for aksjefond	12	115	0,41
62. Boligbyggelag	2	7	0,02
63. Den norske Industribank	1	94,75	0,33
64. Verdipapirsentralen I/S	1	48,25	0,17
	1.022	28.875	100

For gruppene 11, 12, 13, 42, 43 og 44 er bare de enheter med premieinntekter evt. provisjonsinntekter over kr 100.000 tatt med. For gruppene 51, 52, 53 og 54 er bare de enheter med forvaltningskapital over kr 1.000.000 tatt med.

Minimums- og maksimumsbeløp er fastsatt slik:

Tilsynsgruppe	Maks.beløp kr	Min.beløp kr
10. FORSIKRING		
11. Livsforsikring	750.000	1.000
12. Skadeforsikring	750.000	1.000
13. Sjøtrygdslag	2.500	1.000
20. BANKER		
21. Forretningsbanker	1.000.000	10.000
22. Sparebanker	1.000.000	10.000
30. FINANSIERINGSSKAP		
31. Obl.utstedende foretak	1.000.000	10.000
32. Finansieringsselskaper	1.000.000	7.500
33. Leasingsselskaper	250.000	2.500
34. Selskaper som har disp. fra finansieringsvirksomhetsloven	10.000	1.000
40. MEGLERGRUPPER		
41. Fonds- og aksjemeglere	250.000	2.500
42. Finansmeglere	250.000	2.500
43. Eiendomsmeglingsforetak	250.000	2.500
44. Advokater	2.500	1.000
50. PENSJONSKASSER OG FOND		
51. Pensjonsfond	2.500	1.000
52. Understøttelses- og hjelpefond	2.500	1.000
53. Pensjonskasser	250.000	1.000
54. Fylkeskommunale- og kommunale pensjonsordninger	250.000	1.000
60. ANDRE		
61. Forvaltningsselskaper for aksjefond	50.000	2.500

2 HOVEDLINJER I KREDITTILSYNETS ARBEID

Kredittilsynet benyttet i 1988 en vesentlig del av sin kapasitet til nær oppfølging av finansinstitusjoner som enten allerede hadde tapt, eller sto i fare for å tape sin egenkapital, eller som forøvrig hadde tap eller tapsutsatte engasjementer av et omfang som innebar en alvorlig soliditets-trussel. Arbeidet med kriserammede institusjoner er omtalt nærmere under de enkelte kapitler i denne årsmeldingen.

2.1 Arbeidet med kriserammede institusjoner

Den kritiske situasjon som oppsto for mange banker i 1987, fortsatte med uforminsket styrke i 1988. Spesielt sparebankene hadde et dårlig år og hele fire sparebanker kom i en situasjon der egenkapitalen var negativ.

Et fellestrekk for de finansinstitusjonene som ble spesielt hardt rammet av bransjens generelle problemer er endring av policy bort fra de tradisjonelle kundegrupper og over til kamp om markedsandeler fra konkurrenter i andre sektorer eller områder.

De kriserammede institusjonene synes også i stor grad å ha prioritert vekst på bekostning av grundige kredittvurderinger og oppfølging av depotfunksjonene.

Kredittilsynet har i 1988 innkrevet og analysert månedlige rapporter om resultater og soliditet, fra de mest kriserammede institusjonene. Dette dokumentbaserte tilsyn er kombinert med ettersyn på stedet, der det særlig er lagt vekt på institusjonenes internkontroll og kvaliteten av institusjonenes aktiva. Disse ettersynene etterfølges av rapport og sluttmerknader som inneholder råd og eventuell kritikk til institusjonene. I noen tilfeller har Kredittilsynet også latt seg representere i institusjonenes egne beslutningsorganer.

2.2 Early Warning systemer og øvrige forebyggende tiltak

Kredittilsynet har i løpet av 1988 fulgt følgende opplegg i det løpende tilsyn:

2.2.1 Løpende rapportering

Å sørge for relevant rapportering og tilfredsstillende regnskapskrav vil alltid være en hovedsak for Kredittilsynet. Dette er et meget ressurskrevende arbeid.

Det system en idag har utarbeidet i samarbeid med Norges Bank og Statistisk Sentralbyrå, er meget omfattende. F.eks. inneholder den s.k. superbalansen som rapporteres maskinelt, ca. 14000 "rubrikker" for hver bank hver måned. Andre typer institusjoner rapporterer tilsvarende, men ikke så detaljert og foreløpig på skjema som revideres i Kredittilsynet og viderebehandles av Statistisk Sentralbyrå.

Dette statistiske materiale er ikke tilpasset tilsynsformål.

2.2.2 Analysar

I Kredittilsynet blir de viktigste tall fra resultatregnskapet for alle institusjoner unntatt livselskapene tastet inn på PC for dermed å få en oversikt over hvilke institusjoner som har hatt en dårlig utvikling i inntjeningen. I denne oversikt er også tall for inntjeningen i foregående regnskapsår samt nøkkeltall for soliditet. For de største og mest utsatte forretnings- og sparebankers vedkommende foretas det også en månedlig oppfølging av utviklingen av de viktigste poster i balansen (egenkapital, utlån og innlån).

Den databaserte superbalsen gir muligheter for en meget nøye oppfølging av balansen for forretnings- og sparebanker. Hvis den standardiserte PC-modell for overvåking av balansen viser overraskende endringer i trends er det muligheter for å analysere endringene ned til kontonivå.

Balansens struktur er av vesentlig betydning for en finansinstitusjons muligheter til å generere et tilfredsstillende overskudd. En nøyaktig analyse av utlansstrukturen etter nedenfor nevnte kriterier gir en god pekepinn med hensyn til fremtidig inntjening og ikke minst fremtidig tapspotensiale.

- Kortsiktige v.s. langsiktige lån
- Fordeling av lån til privatpersoner og næringsliv.
- Fordelingen av utlån til næringsliv med lav risiko og tapsutsatt næring.

2.2.3 Watch-lists

Ut fra de overfor nevnte analyser og kvalitative vurderinger settes det opp en watch-list over de institusjoner som bør overvåkes nøye.

Kriteriene er:

- Størrelse (stor betydning for norsk økonomi generelt).
- Distrikt (stor betydning for et distrikt).
- Dårlig inntjening.
- Dårlig soliditet.

Den aktuelle watch-list omfatter et betydelig antall banker, finansieringsselskap og kredittforetak som utgjør en stor del av markedet målt i forvaltningskapital.

2.2.4 Møteserier

Analysene av regnskapsdata og konklusjonene av disse analyser blir aldri bedre enn kvaliteten av de innkomne data. Dessuten viser regnskapstall hvordan utviklingen har vært, men ikke nødvendigvis hvordan den blir.

For å få en bedre føling med kvaliteten av regnskapstallene og få innblikk i hvordan institusjonenes ledelse forventer at fremtiden vil utvikle seg har det vært avholdt møter med institusjonene som er på watch-list.

I disse møter har det vært fokusert på hvilke vurderingsprinsipper som er brukt og foretatt en nøyere gjennomgang av viktige poster i resultatregnskapet for 1988.

Budsjettene for 1989 er blitt gjennomgått og er blitt fokusert på forutsetninger og realismen i de forutsetninger som ligger til grunn for budsjettet.

2.2.5 Oppfølging av kriserammede institusjoner i 1988.

Man må etter dette kunne fastslå at Kredittilsynet nå har brukbare oppfølgingsrutiner for å følge utviklingen i finansinstitusjoner.

Man kan da stille det retoriske spørsmål "Hvordan kunne én forretningsbank og fire sparebanker i 1988 komme i den situasjon at egenkapitalen var tapt uten at Kredittilsynet på et tidligere tidspunkt grep inn og endret kursen?"

De fem ovennevnte banker hadde alle fra 1986 vært på Kredittilsynets lister over meget utsatte banker og især for de tre største bankers vedkommende hadde det vært en nøye oppfølging av resultatutviklingen og hyppig kontakt med ledelsen i de pågjeldende banker.

For forretningsbanker finnes et lovkrav om at ansvarlig lånekapital pluss fonds og aksjekapital skal være minst 6,5% av et nærmere definert beregningsgrunnlaget.

Sunnmørsbanken ble inispisert allerede i august 1987 og pålagt å oppfylle lovens krav på dette punkt, men ettertiden viste at tapspotensialet i den eksisterende portefølje var så stort at banken mistet hele sin egenkapital.

For sparebankenes vedkommende finnes det ikke andre lovkrav enn at egenkapitalen skal være positiv. Kredittilsynet har derfor liten formell myndighet til å endre utviklingen i en sparebank hvis ledelsen i banken har en annen og langt mer positiv vurdering av den fremtidige inntjening og tapsutvikling.

Selv om man gjennom inspeksjonsmerknader, pålegg om etterlevelse av forskrifter og bestemte lovkrav o.l., kan øve betydelig press på krisetruede finansinstitusjoner, er det likevel grunn til å tro at sterkere virkemidler må til. Det bør således vurderes å endre tilsynsloven slik at Kredittilsynet f.eks. får adgang til om nødvendig å oppnevne nytt styre i tilsynsenheter hvor kapitaldekningen/soliditeten tilsier en slik reaksjon. Pålegg om fusjon kan være et annet instrument. Det bør også vurderes å modernisere bestemmelsene om offentlig administrasjon, avviklingsprosedyrer m.v.

2.3 Tilsynsfilosofi

Sentrale forutsetninger for at finansinstitusjonene skal kunne fylle sine oppgaver i samfunnet til enhver tid, vil være at de har nødvendig soliditet og tillit. Kredittilsynets arbeid vil først og fremst måtte rettes mot disse forhold, herunder mot omstendigheter ved den enkelte institusjon som kan tenkes å utgjøre en risiko for skadelig innvirkning på soliditeten eller tilliten.

Tilliten til finansinstitusjoner er betinget ikke bare av

økonomiske ressurser, men også av effektiv og rasjonell drift. Ledelse og organisatoriske forhold blir her avgjørende. Det er også vesentlig for tilliten at aktiviteten holdes innenfor lovgivningens ramme og forøvrig ikke inkluderer handlemåter som anses forretningsmessig uheldige eller uakseptable.

Utviklingen på finansmarkedene har vært rivende i de senere år. Den virkelighet som nå møter Kredittilsynet, har vesentlige nye trekk. En hovedoppgave for Kredittilsynet på kort og mellomlang sikt vil være å tilpasse tilsynsarbeidet og dets målsettinger til de endrede og fortsatt skiftende forhold. Adskillig er allerede gjort på dette området.

Tilsynsarbeidet har sitt grunnlag i gjeldende lovgivning og forskriftsverk.

Lovgivningen inneholder soliditetskrav og andre sikkerhetskrav for de fleste finansinstitusjoner. Den nye lovgivningen om finansinstitusjoner, finansieringsvirksomhet og forsikringsvirksomhet, samt endringene i Kredittilsynsloven, gir nå til dels nye utgangspunkter. Videre utbygging av regelverket kan skje ved forskrifter. Kredittilsynet yter medvirkning av betydelig omfang i dette arbeidet og har også selv en omfattende regelkompetanse. Forskriftsarbeidet vil være et viktig ledd i tilsynsarbeidet.

Institusjonenes driftsresultater og soliditet må vurderes med utgangspunkt i regnskapene. En forutsetning for en realistisk bedømming er at regnskapene reelt sett gir et bedriftsøkonomisk treffende bilde av drift og økonomisk stilling. Gjeldende regnskapsregler er i mange henseender neppe tilfredsstillende og er gjenstand for kontinuerlig revisjon.

Tradisjonelt har den sentrale tilsynsoppgave vært knyttet til institusjonenes økonomiske soliditet. Denne oppgave vil ikke bli mindre viktig i 1989 og senere. Det er da vesentlig at Kredittilsynet til enhver tid både har oversikt over utviklingen i finansvesenet generelt og har mulighet til omgående å vie særlig oppmerksomhet til enkelt-institusjoner som viser svakhetstegn.

Vurderingen av institusjonenes soliditet må foretas på et betydelig bredere grunnlag enn tidligere. Det er ikke alene risikoeksponering og økonomiske forhold som vil være avgjørende for soliditeten. Det må også stilles krav til rasjonell drift og effektiv ledelse dersom soliditet skal opprettholdes. I andre land har man lenge lagt vekt på "management"-siden av institusjonenes virksomhet. Organisatoriske forhold, så som styrings- og kontrollsystemer vil være av vesentlig betydning. Ledelsesforholdene er selvsagt også av betydning for den alminnelige tillit til institusjonene og derigjennom indirekte også for økonomisk soliditet.

I den utstrekning ledelsesforhold inngår i tilsynsarbeidet vil også institusjonenes interne beslutningsprosess og rollefordelingen mellom ulike styringsorganer måtte få betydning. Styrings- og kontrollsystemer vil måtte stå sentralt i tilsynsarbeidet. Det er også en del som tyder på

at styret og andre overordnede organer bør sikres en sterkere stilling i det interne beslutnings- og kontrollarbeid i institusjonene. I denne sammenheng bør det vurderes om de kontrollmekanismer som er innebygget i aksjelovens system er tilstrekkelig reflektert i styringssystemet i banker og andre institusjoner som har representantskap som øverste organ.

Det er mye som taler for at man i soliditetstilsynet burde legge større vekt på forhold som kan tenkes å innebære en trussel eller risiko for svekket soliditet. Engasjementssiden har tradisjonelt vært gjenstand for vurdering ut fra et slikt synspunkt. Utviklingen når det gjelder institusjonenes egen funding, tilsier imidlertid at man i tilsynsarbeidet legger større vekt på å vurdere hvilke risiki som art og omfang av pengemarkedsfunding o.l. forhold måtte utgjøre. Tilsyn med oppfyllelse av fastsatte likviditetskrav vil neppe være tilstrekkelige med hensyn til det forebyggende arbeide. Dertil kommer at den betydelige økning av kortsiktig funding har som motstykke en tilsvarende økning i institusjonenes renterisiko.

En forutsetning for effektivt tilsyn er at det foreligger et bedriftsøkonomisk realistisk grunnlag for vurderingen av institusjonenes driftsresultater og soliditet. I første omgang vil det være institusjonenes regnskaper som her gir grunnlaget, og det må legges stor vekt på at regelverket reflekterer de krav til regnskapene som må stilles ut fra denne målsetting. Dette tilsier fornyet innsats med hensyn til videreutvikling av regnskapsreglene. Dessuten bør det være mulig via reguleringsanalyser m.m. å utnytte bedre det betydelige materiale som allerede mottas i form av kontrolloppgaver, periodiske regnskaper og annen informasjon fra institusjonene. Slik bearbeidelse vil være viktig i det forebyggende arbeidet.

I de senere år har Kredittilsynet fått svært mye oppmerksomhet bl.a i media. Grunnlaget for dette er ofte generert av institusjonene selv idet utgangspunktet er de store tap som har oppstått. Kredittilsynet kommer inn i etterhånd og påpeker alvorlige mangler i kontroll- og styringssystemer og minner om hvor ansvaret for dette ligger. Dette arbeidet er viktig nok i den periode vi er inne i og en må også ta med at Kredittilsynet i denne perioden har vært under oppbygging.

Det er imidlertid viktig å være klar over at målet for tilsynsarbeidet må være mer ambisiøst enn som så. Oppgaven på sikt må i sterkere grad være å undersøke institusjonenes internkontroll for om mulig å avdekke svikt i internkontroll på et tidlig stadium som kan føre til problemer og å få dette rettet opp i tide. Denne type arbeid vil normalt ikke skape samme grad av oppmerksomhet fra omverdenen.

Denne forebyggende oppgaven er ulike mer komplisert enn å finne forklaringer og å plassere ansvar. Den fordrer bl.a. inngående tekniske kunnskaper om risiki og internkontrollsystemer. Sett på bakgrunn av den rivende utvikling i de finansielle markeder både nasjonalt og internasjonalt krever dette en stadig oppdatering av kompetanse. Oppgaven fordrer også undersøkelser av langt flere institusjoner og arbeid med andre kriterier for

undersøkelse enn allerede oppståtte tap.

2.4 Regelarbeidet

Som det fremgår av pkt. 4 nedenfor, har man fått nytt regelverk på en rekke av Kredittilsynets arbeidsområder. Kredittilsynet har vært engasjert i dette arbeidet både under utarbeidelsen av utkastene til Odelstingsproposisjoner og i det etterfølgende arbeidet med å utarbeide nye forskrifter på disse områdene. En stor del av tilsynets ressurser er blitt brukt til dette arbeidet i 1988. Dette kommer i tillegg til det arbeidet som kontinuerlig foregår med å ajourføre det eksisterende regelverket for institusjoner som er under Kredittilsynets tilsyn.

I 1988 har tilsynet arbeidet med følgende nye lover og forskrifter:

Lov om forsikringsvirksomhet m/forskrifter

Lov om finansieringsvirksomhet og finansinstitusjoner m/forskrifter

Lov om eiendomsmegling

Lov om inkasso m/forskrifter

Endringer i Lov om verdipapirhandel med forskrifter

Endringer i Lov om Kredittilsynet

Lov om finansieringsvirksomhet og finansinstitusjoner, samt endringene i Lov om Kredittilsynet, trådte i kraft i 1988, de øvrige lovene vil tre i kraft i 1989. Arbeidet med å utarbeide forskrifter til lovene vil også bli avsluttet i 1989.

Forskriftsarbeidet til lov om forsikringsvirksomhet og lov om finansieringsvirksomhet og finansinstitusjoner ledes av en styringsgruppe med representanter fra Finansdepartementet og Kredittilsynet. I Kredittilsynet er det opprettet egne prosjektgrupper som utarbeider utkast til styringsgruppen. Arbeidet er svært omfattende, og man har spesielt lagt ned ressurser for å kunne se dette regelverket i sammenheng med internasjonale krav, og da spesielt det regelverk som vil bli gjort gjeldende for EF-landene. Dette gjelder særlig på forsikrings siden og når det gjelder reglene for kapitaldekning og regnskapsføring for alle finansinstitusjoner.

TILSYN OG OFFENTLIGHET

Kredittilsynet er underlagt offentlighetslovens bestemmelser og har i en viss utstrekning praktisert mer offentlighetsprinsippet som er nedfelt i loven for å imøtekomme det store informasjonskravet som finnes på Kredittilsynets ansvarsområde. Kredittilsynet har imidlertid tatt deler av offentlighetsprinsippet opp til revurdering på bakgrunn av en uttalelse fra Sivilombudsmannen i 1988.

Oslo Børs undersøkte våren 1986 om et salg av aksjer i et børsnotert selskap ble rammet av reglene om innsidehandel. Saken ble under henvisning til verdipapirhandelloven § 34, annet ledd oversendt Kredittilsynet. Dette var den første sak om brudd på reglene om innsidehandel som ble behandlet av Kredittilsynet.

Kredittilsynet fattet etter omfattende undersøkelser vedtak om å oversende saken til påtalemyndigheten med anmodning om å reise tiltale for overtredelse av bl.a. verdipapirhandelloven § 6. Påtalemyndigheten ble også anmodet om å foreta videre etterforskning for bringe på de rene om det forelå andre brudd på reglene om innsidehandel.

Kredittilsynet ga ut en relativt detaljert pressemelding om sitt vedtak om å oversende saken til påtalemyndigheten. I pressemeldingen ble det også gjort rede for resultatene av Kredittilsynets undersøkelser.

Saken ble brakt inn for Sivilombudsmannen med påstand om at Kredittilsynet på denne måten hadde brutt sin lovbestemte taushetsplikt.

Den 7. juli 1988 ga Sivilombudsmannen sin uttalelse i klagesaken vedrørende spørsmålet om Kredittilsynets brudd på taushetsplikt i forbindelse med kontrollvirksomheten. Ombudsmannen konkluderte med at Kredittilsynets opptreden i saken var i tvilsom harmoni med gjeldende taushetspliktregler.

I sin uttalelse finner Sivilombudsmannen at hverken kredittilsynsloven eller verdipapirhandelloven gir noen avgjørende veiledning i spørsmålet om opplysninger om at tilsynet har oversendt en konkret sak til påtalemyndigheten med anmodning om å reise tiltale er underlagt taushetsplikt. Han uttalte imidlertid at verdipapirhandelloven § 36 synes å forutsette at slike opplysninger i utgangspunktet er undergitt taushetsplikt. De alminnelige regler i forvaltningsloven § 13 blir da av betydelig interesse. Hvorvidt opplysninger er underlagt taushetsplikt eller ikke vil bero på en avveining av de private og offentlige interesser. De opplysninger det var tale om i denne saken vil gi uttrykk for at Kredittilsynet har en ganske sterk formodning om at et straffbart forhold er begått. Ombudsmannen uttalte at Kredittilsynets anmeldelse for innsidehandel faller inn under forvaltningsloven § 13 om "noens personlige forhold" og derfor var belagt med taushetsplikt.

Etter Sivilombudsmannens uttalelse i denne saken har Kredittilsynet lagt om sin praksis, og gir nå ingen opplysninger om avgjørelser i saker om enkeltpersoners

overtredelser av straffebud.

Når det gjelder offentlighet om situasjonen i de enkelte tilsynsobjekter har styret i Kredittilsynet gitt følgende retningslinjer:

1. Kredittilsynet bør som hittil informere om hovedtrekkene i undersøkelser om markedssektorer, slik som f.eks. eiendoms-
meglerundersøkelser, tertial- og årsundersøkelser m.v. basert på statistikk o.l.

2. I tilfelle hvor en institusjon befinner seg i en akutt kriseliknende situasjon bør Kredittilsynet med samme aktsomhet og etter samme retningslinjer som hittil uttale seg om situasjonen, sin undersøkelse av situasjonen og nødvendige tiltak m.v.

3. Kredittilsynet bør informere om resultatene av særskilte inspeksjoner av enkeltinstitusjoner. Slik informasjon bør fortrinnsvis gis i form av pressemelding eller annet dokument beregnet på offentlighet, slik at man både får gitt en samlet bilde av institusjonens stilling og får presentert informasjon i en slik form at gjengivelse i media av den blir så vidt fullstendig og treffende som mulig.

4. Kredittilsynet bør ikke føle seg forpliktet til å avgi uttalelse eller kommentere forhold vedrørende enkeltinstitusjoner som måtte bli forelagt fra medias side, med mindre hensynet til tilliten til Kredittilsynet som tilsynsorgan, hensynet til tilsynsheten, behovet for å forebygge misforståelser o.l. tilsier noe annet.

4 NY LOVGIVNING

Regjeringen la i 1987 fram flere lovproposisjoner som vil være av vesentlig betydning for Kredittilsynets arbeid i årene som kommer. Lovene inneholder regler både av direkte betydning for tilsynsarbeidet gjennom regulering av Kredittilsynets kompetanse og av indirekte betydning gjennom regulering av forholdene for institusjonene under tilsyn.

Lovregler av særlig betydning for institusjoner under tilsyn er lov om finansieringsvirksomhet og finansinstitusjoner 10. juni 1988 nr. 40 og ny lov om forsikringsvirksomhet 10. juni 1988 nr. 39 som er sanksjonert, men ikke trådt i kraft. Videre er det vedtatt lov om inkassovirksomhet og annen inndrivning av forfalte pengekrav 13. mai 1988 nr. 26. Denne loven er heller ikke trådt i kraft, men vil da legge bevilings og tilsynsmyndigheten til Kredittilsynet.

Det er vedtatt endringer i tilsynsloven som er av direkte betydning for tilsynsarbeidet. Endringene består bl.a. i utvidet tilsyn med selskaper som står i konsernforhold til en institusjon under tilsyn, utvidet opplysningsplikt for tillits- og tjenestemenn, hjemmel til å kreve bevisopptak ved domstolene og straffebestemmelsen har fått et nytt ledd som hjemler mulighet til å ilegge bøtestraff til en institusjon, institusjonens morselskap eller det konsern institusjonen er en del av.

En sterk vekst i omsetningen av aksjer og verdipapirer i de siste årene har økt behovet for tilsyn med verdipapirmarkedet. På denne bakgrunn har man fått børsloven 17. juni 1988 nr. 57. Loven er trådt i kraft.

Den inneholder regler som for å ivareta tilsyns og kontrollbehov, stiller strenge krav til organiseringen av børsvirksomheten. Når det gjelder tilsynsansvaret har børsen selv en viktig oppgave i samarbeid med Kredittilsynet og Norges Bank.

4.1 Lov om finansieringsvirksomhet og finansinstitusjoner

4.1.1 Innledning

I Ot.prp.nr. 41 (1986-87) ble det foreslått vesentlige endringer i retningslinjer for struktur- og konkurransepolitikken på det norske finansmarkedet. Dette har gjen speilet seg i ny lov om finansieringsvirksomhet og finansinstitusjoner hvor det er vedtatt en vesentlig endring av rettstilstanden. Samtidig med og i sammenheng med den nye loven er det vedtatt endringer i regelverket for forretningsbanker og sparebanker, se forøvrig de respektive lover.

4.1.2 Begrensninger i eierandeler og stemmerettsbegrensninger

Begrensninger i eierandeler

Ingen skal uten Kongens godkjennelse eie mer enn 10% av aksjene i en finansinstitusjon (bank, forsikringselskap, finansieringsselskap, kredittforetak). I etablerte låneformidlings-, finansierings-, kredittforsikrings- og kredittaksjeselskaper kan en finansinstitusjon eie inntil 20%. Det

gjøres unntak fra hovedregelen overfor banker og forsikrings-selskaper som kan stå som 100% eiere av låneformidlings-, finansierings- og kredittforsikrings-selskaper. Videre er det gjort unntak for eierforholdene internt i et konsern og for datterselskaper av utenlandske finansinstitusjoner (§ 2-2 annet ledd).

Stemmerettsbegrensningen

Loven begrenser den enkelte aksjonærs stemmeadgang til 10% av stemmeberettiget aksjekapital og 20% av de representerte aksjer på generalforsamlingen i finansieringsinstitusjoner. Det er imidlertid gjort unntak for visse foretak som omfattes av § 2-2 annet ledd. Bestemmelsen trer i kraft 31. desember 1990.

Begrunnelsen for endringene er først og fremst at sammenvevde eierforhold kan svekke konkurransen. Videre ønsker man maktspredning og å hindre privat bankiervirksomhet samt muligheten for uheldig kredittgiving til store aksjonærer.

4.1.3 Egenkapital

Loven har krav om egenkapital for sparebanker og livs- og skadeforsikrings-selskaper. En har sett det som riktig at alle finansinstitusjoner underlegges lovbestemte krav til egenkapitalen. Kravet får et nærmere angitt beregningsgrunnlag. I forsikring settes kravet til 4.5% av forvaltningskapitalen. Egenkapitalkravet skal være oppfylt senest innen 30. juni 1992.

4.1.4 Største engasjement overfor enkeltkunde

Det er innført regler om maksimalt engasjement overfor enkeltkunder for kredittforetak, finansierings-selskaper og forsikrings-selskaper. Maksimal kreditt til en enkelt kunde er begrenset til 50% av egenkapitalen.

4.1.5 Plassering i aksjer

For forretnings- og sparebanker er det adgang til å plassere i aksjer opp til 4% av forvaltningskapitalen. Tilsvarende adgang er det for forsikrings-selskapene inntil 12%. Det er lagt vekt på at endringene skal gi netto tilførsel av langsiktig risikokapital til norsk næringsliv.

4.1.6 Andre bestemmelser

Samarbeidsavtaler

Det er vedtatt konsesjonsordning for samarbeidsavtale mellom finansinstitusjoner. Herunder også fondsmeklerforetak og eiendomsmeklerforetak, samt foretak som forvalter aksjefond.

Fusjoner

I følge retningslinjene skal det føres en mer restriktiv fusjonspolitikk i tilfelle hvor en av de større finansinstitusjoner ønsker å fusjonere.

Konsolidering i konsernforhold

Det er gitt regler om konsolidering av regnskap når en finansinstitusjon har eierinteresser i en annen finansinstitusjon i relasjon til lovgivningens bestemmelser om egenkapitalkrav m.v.

4.2 Lov om forsikringsvirksomhet

4.2.1 Innledning

Det foreligger en ny lov om forsikringsvirksomhet, lov 10. juni 1988 nr. 39. Loven må i noen grad ses i sammenheng med lov om finansieringsvirksomhet og finansinstitusjoner. Loven er ennå ikke trådt i kraft. Forskrifter utarbeides for tida i Kredittilsynet og koordineres av en styringsgruppe der også Finansdepartementet deltar.

Et hovedmål med forslaget til ny lov om forsikringsvirksomhet er å gi forsikringsnæringen rammebetingelser som kan sikre effektiv konkurranse. Lovreglene er utformet med sikte på at det skal være et tilstrekkelig antall selvstendige og uavhengige forsikringselskaper. En restriktiv praksis vil bli fulgt med hensyn til å la større eksisterende selskaper få adgang til å fusjonere. Det skal bli vesentlig lettere å etablere nye selskaper.

Videre skal en kunde uten betydelige kostnader eller andre hindringer kunne skifte forsikringsforbindelse. Det er lagt vekt på at informasjon om forsikringsvilkår må være fullstendige og lett tilgjengelige. Av hensyn til en godt funksjonerende forsikringsnæring er det fastsatt mer omfattende lovbestemte krav til sikkerhet og soliditet i selskapene.

4.2.2 Nærmere om de enkelte bestemmelser

Selskapskonstruksjoner

Livsforsikring, skadeforsikring og kredittforsikring må drives av forskjellige selskaper.

Konsesjon

Forsikringselskaper må fortsatt ha konsesjon for å drive virksomhet.

Megling

Det er tillatt å formidle forsikring til utenlandske forsikringselskaper når det gjelder næringslivets skadeforsikringer.

Eierandeler

I følge lov om finansieringsvirksomhet og finansinstitusjoner skal som hovedregel ingen kunne eie mer enn 10% av aksjene i forsikringselskaper, og det er regler om stemmerettsbegrensninger på generalforsamlingen i slike selskaper. Også regler som begrenser utlendingers adgang til å eie aksjer i norske

forsikringsaksjeselskaper.

Representantskap

Forsikringselskaper med mer enn 50 ansatte skal ha representantskap. Representantskapet er det øverste organ i slike selskaper. Medlemmer til representantskapet velges av generalforsamlingen, de ansatte og på vegne av kundene av Kongen.

Sikkerhetskrav

Egenkapitalkravet settes til 4,5% av forvaltningskapitalen. Det er også bestemmelser om forsikringstekniske avsetninger. Disse reserver avsettes av hensyn til risikoen ved selve forsikringsvirksomheten.

Kapitalforvaltning

Når det gjelder selskapenes kapitalforvaltning kan høyst 12% av forvaltningskapitalen plasseres i aksjer og andeler. Kongen gis fullmakt til å gi nærmere regler om kapitalforvaltning.

Andre bestemmelser

Loven inneholder bestemmelser som pålegger forsikringselskapene å fordele kostnader, tap og inntekter på en rimelig måte mellom forsikringsbransjer, forsikringskontrakter og forsikrede.

En tvungen gjensidig garantiordning etableres for skadeforsikringselskaper. Kredittforsikringsselskap etablerer en egen ordning på grunn av den særlige risikoen som er forbundet med denne type virksomhet. Livsforsikringsselskap er forutsatt holdt utenfor en garantiordning, men en slik ordning kan etableres også for slike selskap om det skulle være behov.

Kredittilsynets rolle

Ny lov om forsikringsvirksomhet inneholder ingen regler om Kredittilsynets organisasjon m.v. Derimot finnes det i loven en rekke bestemmelser om Kredittilsynets oppgaver i forhold til forsikringselskapene og deres virksomhet. Kredittilsynet er gitt omfattende kompetanse til å skissere rammen for deler av selskapenes virksomhet gjennom forskrifter.

4.3 Endringer i kredittilsynsloven

4.3.1 Innledning

I de siste årene har det skjedd en kraftig økning av volum på det norske finans- og kapitalmarkedet. Hensikten med lovendringene er å effektivisere kontrollen med det sterkt økende antall aktører som opererer på dette markedet. En har sett det av særlig betydning å få utvidet Kredittilsynets rett til å kreve opplysninger fra de institusjoner som er under tilsyn, og at den gjøres mer effektiv. Videre at Kredittilsynet skal kunne kreve rettslig bevisopptak for domstolene. Enkelte endringer og presiseringer er også foreslått i de någjeldende

straffebestemmelser i kredittilsynsloven.

4.3.2 Tilsynsområdet

Kredittilsynet kan etter endringen føre tilsyn med andre selskaper i det konsern en institusjon under tilsyn er en del av. Dette gjelder bare den del av virksomheten til selskapene i konsernet som faller inn under tilsynsloven.

4.3.3 Opplysningsplikt

Opplysningsplikten overfor Kredittilsynet er utvidet til å gjelde ikke bare de enkelte institusjoner som sådanne, men også de enkelte tillits- og tjenestemenn.

4.3.4 Rettslig bevisopptak

Kredittilsynet skal kunne kreve rettslige bevisopptak i sitt tilsynsarbeide.

4.3.5 Straffebestemmelser

For så vidt gjelder straffebestemmelsene er det visse forandringer som presiserer hvem som kan straffes og straffesammen etter de enkelte bestemmelsene.

4.3.6 Taushetsplikt

Det er klargjort i sentralbankloven at bankens taushetsplikt ikke omfatter forholdet til Kredittilsynet.

4.3.7 Kontrollkomiteen

Kredittilsynet har fått kompetanse til å endre sammensetningen i Kontrollkomiteen.

4.3.8 Ansvarlig kapital

Kredittilsynet kan pålegge institusjoner under tilsyn å ha en høyere ansvarlig kapital enn de lovbestemte minstekrav.

4.3.9 Kreditt til en kunde

Kredittilsynet kan pålegge institusjoner under tilsyn å begrense samlet kreditt til en kunde til et lavere beløp enn den lovbestemte høyeste grense.

4.4 Lov om verdipapirbørs

Tilsyns- og kontrollbehovet har motivert ny børslov 17. juni 1988 nr. 57. Samfunnet har interesse av at verdipapirhandelen foregår i ordnede og betryggende former. Derfor må det stilles strenge krav til hvordan børsvirksomheten er organisert, og at det finnes hensiktsmessige regler for virksomheten. Når det gjelder tilsynsansvar har børsen selv en viktig oppgave, men i samarbeid med Kredittilsynet og Norges Bank. Det er sett som viktig at børsen p.g.a. dens samfunnsmessige betydning bør være under offentlig tilsyn. Deler av dette tilsynsansvaret er lagt til Finansdepartementet gjennom godkjenning av børsreglementet, oppnevning av

medlemmer til børskomiteen m.m.

4.5 Lov om inkassovirksomhet

Etter § 24 i den nye loven om inkassovirksomhet og annen inndrivning av forfalte pengekrav skal Kredittilsynet føre tilsyn med inkassovirksomhet og tildele og inndra bevillinger. Loven er pr. mai 1989 ennå ikke trådt i kraft. Kredittilsynet har i løpet av året kartlagt og registrert inkassoforetakene og har overfor Justisdepartementet bistått i arbeidet med å utarbeide forskrifter som skal tre i kraft samtidig med loven. Statsbudsjettet for 1989 forutsatte to årsverk til saksområdet. Disse stillingene er nå besatt, slik at inkassotilsynet skal kunne være operativt pr. juni 1989.

4.6 Ny lovgivning under forberedelse (jf. 8.7, 11.7 og 13.5)

5 FINANSKONSERNER

I lov om finansinstitusjoner er det et eget punkt om finanskonserner. Et konsernforhold krever konsesjon. For allerede etablerte konserner er det i ikrafttredelsesloven en frist til å oppfylle kravene.

Loven regulerer i utgangspunktet et konsernforhold mellom finansinstitusjoner. Men i tillegg er det positivt bestemt at fondsmekler- og eiendomsmeklerforetak samt foretak som forvalter aksjefond omfattes av lovens konserndefinisjon.

Kredittilsynet har tilsynet med finanskonserner etter § 1 i tilsynslovens siste ledd. Tilsynet omfatter imidlertid også selskaper i konsernet som ikke er finansinstitusjoner i den grad deres virksomhet faller inn under tilsynsloven.

I finansinstitusjonsloven er det konsolideringsregler for finanskonserner. I tillegg er det utarbeidet forskrifter. Disse omfatter bare finansinstitusjonene, men ifølge alminnelige rettsgrunnsetninger og lang tilsynspraksis kan datterselskaper som ikke er finansinstitusjon pålegges kapitalkonsolidering.

6 FORRETNINGS- OG SPAREBANKER

6.1 Strukturen

6.1.1 Forretningsbanker

Det er ikke foretatt sammenslutninger av forretningsbanker i 1988.

6.1.2 Sparebanker

Følgende sparebanker er i 1988 sammensluttet:

Sør-Audnedal Sparebank og Sparebanken Agder og Telemark er godkjent sammensluttet under navnet Sparebanken Agder og Telemark.

Mosvik Sparebank og Sparebanken Midt-Norge er godkjent sammensluttet under navnet Sparebanken Midt-Norge.

Sparebanken Valdres og Sparebanken Østlandet er godkjent sammensluttet under navnet Sparebanken Østlandet.

Sparebanken Inn-Trøndelag, Sparebanken Namdal og Sparebanken Midt-Norge er godkjent sammensluttet under navnet Sparebanken Midt-Norge.

Sparekillingsbanken Oslo og Sparebanken Østlandet er godkjent sammensluttet under navnet Sparebanken Østlandet.

Sparebanken Nordfjord, Sogndal Sparebank, og Sparebanken Vest er godkjent sammensluttet under navnet Sparebanken Vest.

6.1.3 Filialnettet

Når det gjelder filialetableringer, har man i 1988 praktisert de samme retningslinjer som man har lagt til grunn for de foregående år. En viser i denne forbindelse til det som er uttalt i årsmeldingene for 1986 og 1987. En understreker at nedenstående oversikt gjelder nye filialetableringer og at en pr. mars 1989 ikke har full oversikt over antall nedlagte filialer i 1988.

Filialetableringer utenfor hovedkontorets fylke

I 1988 ble det gitt følgende tillatelser til nye ekspedisjonssteder utenfor hovedkontorets fylke:

	<u>Etableringskommune</u>
Sparebanker:	Ingen
Forretningsbanker:	
Chr. Bank og Kreditkasse	Fauske, Gjøvik og Trondheim
Den norske Creditbank	Trondheim

Et forretningsbankkontor utenfor hovedkontorets fylke er tillatt flyttet. Etableringsfristen på 2 år er forlenget for 2 tidligere gitt tillatelser.

Filialetableringer innenfor hovedkontorets fylke

Kredittilsynet har i 1988 mottatt 1 melding om filialetablering for forretningsbanker og 5 meldinger fra sparebanker.

Oversikt over filialetableringer i de siste fem år

For å ha et sammenligningsgrunnlag gjengis i tabellform en oversikt over bankenes filialetableringer i de siste 5 år. Opprettelse av bankbussruter og nye bankbusstopp er ikke medregnet.

	Sparebanker (S)			Forretningsbanker (F)			Sum S+F
	Utenfor hovedsetets fylke	Innenfor hovedsetets fylke	Sum	Utenfor hovedsetets fylke	Innenfor hovedsetets fylke	Sum	
1984	7	36	43	33	26	59	102
1985	1	48	49	29	14	43	92
1986	2	19	21	29	8	37	58
1987	2	5	7	10	7	17	24
1988	0	5	5	4	1	5	10

6.1.4 Virksomheten i utlandet

Ved utgangen av 1988 eide norske banker helt eller delvis 33 utenlandske banker, finansieringsselskaper og finans- og fondsmeglerforetak, inklusive holdingselskaper for finansinstitusjoner der den norske eierandelen utgjorde minst 10% av aksjekapitalen. Rene innlånselskaper er da ikke regnet med. Flere av de utenlandske selskapene har dessuten datterselskaper i forskjellige land slik at tallet på utenlandske finansinstitusjoner der norske banker direkte eller indirekte har eierinteresser på minst 10%, er noe høyere.

Christiania Bank og Kreditkasse fikk i 1988 tillatelse til å etablere filial i Seattle, USA. Banken var tidligere etablert med representasjonskontor i Seattle.

Christiania Bank og Kredittiasse søkte i 1988 om tillatelse til å overta Lefac A/S' datterselskaper i Luxembourg og Singapore. Selskapene som søkes overtatt omfatter holdingselskapet Lefac Holding (International) S.A., Luxembourg med det heleide datterselskapet Lefac International S.A. Luxembourg, datterselskapet NBV Leasing Service GmbH, Hamburg der Lefac Holding (International) innehar 66,5% av aksjene og selskapet Lefac Service GmbH, Köln der Lefac Holding (International) innehar 25% av aksjene. Det er videre søkt om tillatelse til at Kreditkassen overtar Lefacs heleide datterselskap i Singapore; Lefac Leasing (SEA) Pte. Ltd. Saken er fortsatt under behandling.

Bergen Bank fikk i 1988 tillatelse til å etablere filialer i New York og på Cayman Island. Tillatelsen ble bl.a. gitt på vilkår av at filialene ble operert på

en slik måte at det ikke ville være legale eller andre hindringer for innsyn fra norske myndigheters side i filialenes virksomhet. Bergen Bank søkte i 1988 også om tillatelse til å etablere filial i Singapore. Denne søknaden ble høsten 1988 trukket tilbake.

Den norske Creditbank fikk i 1988 tillatelse til å utvide virksomheten i DnC Leasing International Inc. til å omfatte leasingmeglervirksomhet og leasingvirksomhet for egen regning. DnC Leasing International Inc. eies 100% av DnC America Banking Corporation.

DnC søkte i 1988 om tillatelse til å opprette filial i London. Denne søknaden ble trukket tilbake.

6.1.5 Utenlandske banker i Norge

Pr. 31.12.88 hadde 9 utenlandske banker tillatelse til å drive bankvirksomhet i Norge. Det innkom i 1988 ingen nye søknader fra utenlandske banker om tillatelse til å drive bankvirksomhet i Norge.

6.1.6 Utenlandseide bankers representasjonskontor i Norge

Utenlandsk banks representasjonskontor i Norge må, ifølge forretningsbankloven § 8 tredje ledd, registreres hos Kredittilsynet.

Kredittilsynet mottok i 1988 melding om at Sparekassen SDS, Danmark har åpnet representasjonskontor i Oslo.

6.2 BANKENES DRIFT

Forretningsbankene totalt ser ut til å få et negativt driftsresultat etter tap i 1988 på samme nivå som i 1987. Sparebankenes resultat er også betydelig forverret. Begge bankgruppene har hatt en betydelig lavere utlåns- og innskuddsvekst enn i 1987.

Den fallende trend i nettorenten har stanset i 3. tertial 1988. Dette gjelder for begge bankgrupper og har sammenheng med bankenes mindre avhengighet av pengemarkedet.

Ingen sparebank hadde negativt resultat før tap og spredningen var fra 0,06 til 3,36 i prosent av GFK (Gjennomsnittlig forvaltningskapital). Bare to av forretningsbankene hadde negativt resultat før tap (tre i 1987) og begge var utenlandskeide banker. Spredningen var fra -0,97 til 1,90 i prosent av GFK.

I 1988 hadde 7 forretningsbanker og 15 sparebanker negativt resultat etter tap. I 1987 var antallet 9 forretningsbanker og 5 sparebanker. Av de 5 største forretningsbankene var det bare Kreditkassen som hadde forbedret driftsresultatet etter tap. De 5 største sparebankene har stort sett forverret driftsresultatet etter tap.

Av samtaler Kredittilsynet har hatt med bankenes ledelse fremgår det at de nye forskriftene om vurdering av

misligholdte engasjementer har hatt stor betydning på størrelsen av bokførte tap i 1988. Bankene har i forbindelse med årsoppgjøret gått grundigere gjennom sin utlånsportefølje enn tidligere, og en ikke vesentlig del av de bokførte tap kan forklares med nye og bedre vurderingsregler.

Foreløpig kan det se ut som de kostnadsreducerende tiltak som er satt i verk i 1988 har fått større positiv effekt på forretningsbankene enn på sparebankenes resultater. Det er imidlertid grunn til å tro at en resultatforbedring på grunn av kostnadsreducerende tiltak må kunne forventes i 1989 for både forretnings- og sparebankene.

Skal bankene kunne opprettholde og forbedre sin soliditetsmessige stilling må inntjeningen fortsatt bedres i forhold til resultatene i 1988.

Oversikten over bankenes resultat for 1988 er laget på basis av innsamlede resultat/nøkkeltall som forelå i begynnelsen av juni 1988.

6.2.1 Driftsresultat

6.2.1.1 Forretningsbanker

Forretningsbankene har hatt en betydelig forbedring av driftsresultatet før tap fra 1987 til 1988 regnet i prosent av gjennomsnittlig forvaltningskapital (fra 0,66 til 1,14%). Det skyldes både reduserte driftskostnader, og at andre inntekter har vært større enn i 1987. Rentemarginen er ubetydelig redusert i forhold til 1987, men både rentemarginen og i særlig grad driftsresultatet før tap har i 3. tertial økt sammenlignet med 1. og 2. tertial 1988.

En kraftig økning i utlånstapene fra 1987 til 1988, fra 3,2 mrd. til 5,4 mrd., medfører imidlertid at forretningsbankenes driftsresultat etter tap blir negativt og like svakt som i 1987. (-0,34%)

Nøkkeltall (i % av gjennomsnittlig forvaltningskapital)

	1986	1987	1988
Nettorenter	3,17	2,79	2,74
Driftsresultat før tap	1,72	0,66	1,14
Tap på utlån og garantier 1)	0,72	1,30	2,01
Driftsresultat etter tap	0,90	- 0,33	- 0,34
Tap på utlån og garantier (mrd.kr)	1,4	3,2	5,4

1) Omfatter ikke avsetning til en-bloc

Balanseutvikling

Forretningsbankene har hatt en utlånsvekst fra 1987 til 1988 på 5,1%. Dette er betydelig lavere enn foregående år da økningen var på 21,6%. Også kundeinnskuddene har hatt en meget moderat økning (4,2%) sammenlignet med foregående år (22,6%). Nedgangen i forvaltningskapitalen fra 1987 til 1988 skyldes at

interbankmellomværender (pengemarkedsaktivitetene) er sterkt redusert i 1988.

Balansetall (beløp i mrd.kr)

	1986	1987	1988
Forvaltningskapital	297	367	352
Brutto utlån	204	248	261
Innskudd i alt 2)	190	285	276
Derav fra kunder	137	168	175

2) Inklusive lån og innskudd fra Norges Bank

6.2.1.2 Sparebanker

Resultat

I motsetning til forretningsbankene hvor driftsresultatet før tap er vesentlig forbedret fra 1987 viser tallene for sparebankene en liten nedgang (fra 1,28 til 1,24%). Sparebankene har også hatt større nedgang i nettorenten. Dette kan bl.a. ha sammenheng med en vesentlig større prosentvis økning i utlånstap (fra 1,4 mrd. til 3,3 mrd.) for sparebankene enn for forretningsbankene. Bortfallet av renteinntekter på grunn av tap på og mislighold av lån kan dermed ha hatt større negativ effekt for rentenettoen for sparebankene i 1988 enn foregående år.

Den sterke økningen i utlånstapene fra 1987 til 1988 medfører at sparebankenes driftsresultat etter tap blir på 0,26 for 1988.

Det er i hovedsak de store og mellomstore sparebankene som bidrar til det dårlige resultatet. De mindre bankene har derimot jevnt over tilfredsstillende resultat; flere viser sogar en forbedring fra 1987.

Nøkkeltall (i % av gjennomsnittlig forvaltningskapital)

	1986	1987	1988
Nettorenter	3,95	3,95	3,85
Driftsresultat før tap	1,27	1,28	1,24
Tap på utlån og garantier 1)	0,32	0,71	1,27
Driftsresultat etter tap	0,83	0,66	0,26
Tap på utlån og garantier (mrd.kr)	0,6	1,4	3,3

1) Omfatter ikke avsetning til en-bloc

Balanseutvikling

Også sparebankene har hatt mindre utlåns- og innskuddsvekst i 1988 sammenlignet med 1987. Brutto utlån har økt med 7,5%, og innskudd fra kunder har økt med 6,8%.

Balansetall (beløp i mrd.kr)

	1986	1987	1988
Forvaltningskapital	177	218	242
Brutto utlån	147	174	187
Innskudd i alt 2)	150	172	179
Derav fra kunder	132	147	157

6.2.2 Likviditet

Finansdepartementet har fastsatt nye likviditetsregler som trer i kraft fra 1. april 1989. I perioden desember 1988 - mars 1989 kan bankene velge om de vil tilpasse seg de gamle eller de nye regler. I 1988 hadde Kredittilsynet innskjerpet krav om at disse reglene ble overholdt og pr. 31. desember 1988 var det kun få banker som lå under det nødvendige grense.

6.2.3 Tap på utlån og garantier

Tapene for forretningsbankene tilsvarer ca. 2,0 prosent av brutto utlån (1,3 prosent i 1987) og 1,8 prosent for sparebankene (0,8 prosent i 1987). Konserntap er ikke med i 1988. Av totalt utlånstap utgjør tap på personkunder ca. 15 prosent (ca. 10 prosent i 1987). Næringsfordeling av tapene foreligger ikke, men etter samtaler med bankenes ledelse har vi fått inntrykk av at tapene kan fordeles som følger: handel, hotell og restaurant, bygg og anlegg, transport, fiskeri og industri. I motsetning til året 1987 hvor tapene var mest på nye kunder, har det i 1988 vært tap også på "gamle og gode kunder". Flere banker har uttrykt bekymring for tapsrisikoen på faste eiendommer.

Også i 1988 er en-bloc fondet for forretningsbankene gått opp med 130 mill.kroner, mens sparebankes en-bloc fond er gått ned med 266 mill.kroner. Tapstallene er vurdert av bankene etter de nye retningslinjer som Kredittilsynet har gitt i 1987/88, som innebærer at tapene bokføres på et tidligere tidspunkt enn hva som var vanlig i foregående år.

6.3 Ansvarlig kapital

En del forretningsbanker lå under lovkravet for ansvarlig kapital i begynnelsen av året 1988. Disse bankene ble tilskrevet og i 2. tertial 1988 ble de tilført ny kapital. Pr. 31.desember var det kun Sunnmørsbanken som ikke oppfylte lovkravet. Forretningsbankenes Sikringsfond hadde imidlertid stilt en ubegrenset garanti for Sunnmørsbankens forpliktelser.

Gjennomsnittlig ansvarlig kapital ved utgangen av året for forretningsbankene i prosent av beregningsgrunnlaget var i 1988 på 8,4 prosent (7,3 prosent i 1987). Minimumskravet er på 6,5 prosent etter forretningsbanklovens § 21, 1. ledd.

Sparebankene har ikke kapitaldekningskrav pr. idag, men vil

fra 1992 ha det samme krav som forretningsbankene. To sparebanker har styrket egenkapitalen i 1988 ved salg av grunnfondsbevis som kan sammenlignes med aksjeemisjon i forretningsbankene.

Sparebankenes ansvarlige kapital i prosent av beregningsgrunnlaget er pr. 31. desember 1988 på ca. 5,7 prosent, beregnet etter forretningsbanklovens krav (4,8% i 1987).

6.4 Tilsyn

Ved inngangen til året 1988 var en kjent med at bankene (og finansieringsselskapene) i 1987 hadde svake driftsresultater og store tap. 1987 hadde vært det verste året for institusjonene under tilsyn på lenge når det gjaldt tap. Det skulle imidlertid vise seg at 1988 kom til å bli enda verre.

Den situasjon som forelå ved inngangen til 1988 gjorde at prioriteringene ved bruk av de ressurser som kunne stilles til rådighet for det løpende tilsyn stort sett ga seg selv. Ressursene ble i første omgang satt inn så raskt som mulig for å få en oversikt over institusjonenes driftsresultater i 1987 og deres soliditetsmessige stilling.

I denne situasjonen fant en ikke å kunne vente til institusjonenes offisielt avlagte regnskaper kom inn i løpet av mars-april med å skaffe den nødvendige oversikt. Det ble utarbeidet et spesialskjema for rapportering av visse sentrale nøkkeltall og oversikt over tapssituasjonen med innsendingsfrist i slutten av januar. Denne spesialrapporten ble innehentet fra alle forretningsbanker og de 30 største sparebankene.

Den foreløpige regnskapsundersøkelsen ble fulgt opp ved at representanter for ledelsen i 25 banker ble innkalt til møter i Kredittilsynet i løpet av februar-mars. Formålet med møtene var å få en nærmere forklaring på resultater og tap i 1987 og dessuten diskutere utsiktene for den enkelte bank i 1988.

Opplegget for rapportering av foreløpige regnskapstall ble gjentatt både etter første og annet tertial i 1988 for å være løpende ajour med utviklingen. For første tertial ble alle forretningsbankene og alle sparebankene tatt med i undersøkelsen. For annet tertial ble også alle forretningsbankene tatt med i undersøkelsen, men bare de 30 største sparebankene.

På bakgrunn av den informasjon som forelå ved inngangen til året ble et intensivt inspeksjonsprogram iverksatt i banker med svake driftsresultater og store tap. Det har i 1988 vært gjennomført 26 inspeksjoner i 22 ulike banker.

I tillegg til inspeksjonene som tok sikte på å kartlegge taps-situasjonen og internkontrollen i forbindelse med engasjementer kan nevnes at det tidlig i 1988 ble avsluttet en skriftlig undersøkelse i 13 valutabanker om sikringsrutiner mot valuta- og renterisiko. Bankenes styre og kontrollkomiteer ble bedt om å redegjøre for policybeslutninger, risiki og systemer på valutaområdet. Av svarene syntes å framgå at flere banker ikke hadde etablert

tilfredsstillende styrings- og kontrollsystemer for sin valutavirksomhet.

Etter at Kredittilsynet hadde lyktes i å engasjere en valutaekspert, er det satt igang inspeksjoner i bankenes valutaavdelinger. Arbeidet er organisert med sikte på å oppnå optimal kunnskapstilførsel til tilsynets øvrige tilsatte. I 1988 er følgende banker besøkt i denne sammenheng: Sparebanken ABC, Finansbanken, Fokus Bank, Sparebanken Midt-Norge, Bergen Bank og DnC.

Som et ledd i å bedømme tapsutsatthet er det i 1988 også iverksatt en undersøkelse av bankenes engasjementer med land med betalingsvansker.

Sikkerhetskravene har blitt fulgt opp månedlig på grunnlag av det EOB-baserte rapporteringssystemet.

Overtredelser av lovkrav følges opp ved brev og tildels innkallinger og inspeksjoner. I 1988 er det bl.a. sendt brev om beholdning av aksjer til 11 banker, om likviditet til 49 banker og om kapitaldekning til 10 forretningsbanker.

Årsregnskapene for bankene er gjennomgått. Det er kontrollert at regnskapene er avlagt i samsvar med gjeldende forskrifter. Der forskriftene ikke er fulgt, er banken tilskrevet.

6.5 Banker i vanskeligheter

6.5.1 DnC's handel med aksjer

DnC tapte 962 mill.kr på handel med aksjer og aksjeliknende instrumenter i 1987. Kredittilsynets første rapport angående tapene og tapsårsakene ble utarbeidet 15. januar 1988. Rapporten var sterkt kritisk til bankens ledelse pga. mangelfulle systemer for å kontrollere handelen med utenlandske aksjer. I januar/februar fikk banken ny administrerende direktør og nytt styre.

Kredittilsynets første rapport førte til omfattende meningsutveksling mellom DnC og Kredittilsynet. Endelige merknader fra Kredittilsynet ble avgitt 5. april. Etterarbeidet med denne saken beslagla betydelige ressurser i Kredittilsynet ut april måned og medførte at annet presserende arbeid ble stilt i bero i lengre tid. Anslagsvis nedla Kredittilsynet totalt 1 årsverk på denne saken.

6.5.2 Sunnmørsbanken A/S

Som et resultat av den generelle inspeksjonen av banken i august 1987 og forverringen i Sunnmørsbankens økonomi, ble banken i mars 1988 pålagt på månedlig basis å melde til Kredittilsynet oversikt over egenkapitalsituasjonen, garantimassen, aksjeholdningen og bankens likviditet i forhold til kravene i Forretningsbankloven.

Sunnmørsbankens reviderte budsjett for 1988 viste at banken budsjetterte med en underdekning av egenkapital gjennom hele 1988. Dette kunne ikke Kredittilsynet akseptere, og krevde i brev av 13. mai at bankens egenkapitalkrav måtte være oppfylt

senest innen utgangen av september 1988. Denne fristen ble i brev av 28. juni forlenget til 25. oktober. Sunnmørsbanken ble i mai også pålagt å sende inn månedlige oppgaver over resultatutvikling, misligholdte lån og oppdaterte tapsanslag for 1988.

I juli, august og september førte Sunnmørsbanken og Sparebanken Møre forhandlinger med sikte på en fusjon mellom de to bankene. Sparebanken Møre trakk seg imidlertid fra forhandlingene, bl.a. på grunn av det store tapspotensiale som kom for en dag ved gjennomgang av Sunnmørsbankens utlånsportefølje.

Kreditkassen kom så inn i bildet som en mulig fusjonspartner for Sunnmørsbanken. Også Kreditkassen trakk seg etter en ny gjennomgang av Sunnmørsbankens tapsutsikter.

På grunn av den usikkerhet som nå rådde med hensyn til Sunnmørsbankens tapspotensiale og den kritiske situasjonen banken var kommet i, valgte Kredittilsynet å foreta en egen gjennomgang av utlånsporteføljen. Inspeksjonen ble foretatt 19.-23. september 1988.

Den situasjonen som forelå på dette tidspunktet, tilsa at Kredittilsynet sendte melding til Forretningsbankenes Sikringsfond i henhold til Forretningsbanklovens § 36: "Når Kredittilsynet har fått slik melding som nevnt i forrige paragraf, eller når tilsynet ellers har grunn til å anta at en forretningsbank ikke kan klare sine skyldnader etter som de forfaller, skal den sende melding til styret for Forretningsbankenes Sikringsfond".

Sikringsfondets styre vedtok 19. september å garantere for Sunnmørsbankens nåværende og framtidige forpliktelser overfor innskyterne og andre kreditorer. Garantien omfatter både innskudd og andre innlån fra finansinstitusjoner og ansvarlig lånekapital. Norges Bank påtok seg samtidig å gi Sunnmørsbanken nødvendig likviditetsstøtte.

Kredittilsynets inspeksjon viste at Sunnmørsbankens egenkapital med all sannsynlighet måtte anses som tapt ved utgangen av 1988. Dette ble meddelt bankens styre 24. september. Styret sa seg i brev av 27. september enig i denne vurderingen.

En var da i en situasjon som beskrevet i Forretningsbanklovens § 32, dvs. at minst 25% av bankens aksjekapital måtte anses tapt. Bankens representantskap skal da ta stilling til om banken skal fortsette sin virksomhet. Et slikt vedtak skal godkjennes av Kredittilsynet, som også kan gjøre godkjenningen betinget av at banken treffer de foranstaltninger som tilsynet finner påkrevet.

På representantskapsmøte i Sunnmørsbanken 28. september ble det lagt fram revidert status for banken. Etter Kredittilsynets pålegg ble det foretatt valg av nytt styre og vedtatt å skrive ned aksjekapitalen til 25% av pålydende. Styret ble også pålagt å vurdere ytterligere nedskrivning av aksjekapitalen i forbindelse med årsoppgjøret. Det ble videre vedtatt at Kredittilsynet inntil videre skulle godkjenne alle

vedtak gjort av bankens representantskap og viktige vedtak gjort av styret.

I løpet av høsten 1988 og vinteren 1989 arbeidet bankens styre aktivt med å finne fram til modeller for en framtidig bank. Alternative modeller som ble presentert var

- mulighetene for en regionbank i samarbeid med Sparebanken Møre
- en refinansiert, og slanket Sunnmørsbank
- overtagelse av/fusjon med en eller flere av storbankene
- mulighetene for en utenlandsk bank å overta Sunnmørsbanken

Kredittilsynet har under denne perioden vært informert om utviklingen i dette arbeidet og om utvikling i bankens økonomi og løpende drift, dels via direkte innsendt materiale, dels via Kredittilsynsdirektørens plass i Sikringsfondets styre.

Banken har i perioden vært drevet for Sikringsfondets risiko. Likviditeten har vært sikret ved at Norges Bank har gitt S-lån til O-låns rente. Hovedmålsettingen for bankens drift har vært å minimalisere Sikringsfondets tap. Bankens styre har utarbeidet interne retningslinjer for driften. Retningslinjene er godkjent av Kredittilsynet og av Forretningsbankenes Sikringsfond.

På representantskapsmøtet 16. februar 1989 ble det fattet vedtak om å nedskrive aksjenes verdi til kr 1,-, og samtidig foreta en rettet emisjon mot Forretningsbankenes Sikringsfond ved nyttegning av 100 mill. aksjer à kr 1,-. Alle bankens aksjer har de samme rettigheter. Sikringsfondets intensjon ved å gå inn på eiersiden, er å stabilisere driften av banken over en periode på 12-18 måneder med det formål å gjennomføre en varig løsning for banken. Vedtaket er godkjent av Kredittilsynet.

6.5.3 Sparebanken ABC

Det ble foretatt stedlig inspeksjon i Sparebanken ABC i mars 1988.

Formålet med inspeksjonen var å foreta en gjennomgang av bankens organisasjon og virksomhet på bakgrunn av bankens sterke vekst kombinert med store tap, dårlig inntjening og høye kostnader. Det ble særlig lagt vekt på gjennomgang av bankens tap i 1987, herunder hvilke beslutningsrutiner som gjelder større engasjementer, samt de oppfølgingsrutiner som benyttes for utsatte engasjementer.

På bakgrunn av utviklingen i bankens resultat og tapsanslag ble banken besøkt på ny i november 1988, hvor formålet var å følge opp tidligere inspeksjon i banken, samt bli nærmere oppdatert om strategi og tiltak for å bedre bankens økonomiske stilling. Sentrale emner var langtidsbudsjett, tapsutviklingen, kostnadsreduksjoner, kapitaloppbygging og fusjonsplaner.

I november ble det i tillegg foretatt særskilt inspeksjon av bankens valutavirksomhet.

De store tapene i 1988 har vært betydelig på bankens

egenkapital. Bankens utvikling vil bli fulgt nøye i 1989.

6.5.4 Sparebanken Nord og Tromsø sparebank

Tromsø Sparebank og Sparebanken Nord har vært under nøye oppfølging av Kredittilsynet i lengre tid.

Kredittilsynet var på inspeksjon i Tromsø Sparebank i april 1986. Bakgrunnen for inspeksjonen var bankens sterke ekspansjon i de tre foregående år, og at bankens inntjening i -85 var lite tilfredsstillende. I Kredittilsynets rapport ble det påpekt at egenkapitalsituasjonen var meget svak og at det var påkrevet at banken bedret sin inntjening. Banken ble i inspeksjonsmerknader av 9. oktober 1986 pålagt å sende inn månedlige rapporter over bankens økonomiske utvikling.

Kredittilsynet besøkte Tromsø Sparebank igjen i august 1987, der en igjen påpekte den vanskelige situasjonen banken var i. I februar -88 besøkte Kredittilsynet Tromsø Sparebank for å gjennomgå tapene for 1987. En oppfølging av de forhold som ble tatt opp på inspeksjonstidspunktet kunne gitt banken mulighet til fortsatt drift på lengre sikt. Den generelle situasjonen i norsk økonomi og næringsliv har imidlertid medført en tapssituasjon som har svekket bankens stilling ytterligere. Disse forhold har i den senere tid bare forverret seg.

Kredittilsynet var på inspeksjon i Sparebanken Nord i februar 1988. Bakgrunnen for inspeksjon var bankens store tap og svake driftsresultat i 1987. Tidligere års betydelige vekst og soliditetsproblemer i banken var også medvirkende. Etter inspeksjonen vurderte Kredittilsynet Sparebanken Nord's økonomiske stilling som meget svak, og at det var påkrevet at banken styrket sin soliditet. Banken ble pålagt å sende inn månedlige resultatrapporter. I juni 1988 søkte Sparebanken Nord om S-lån i Norges Bank.

I mai 1988 ble det nedsatt en arbeidsgruppe av Kredittilsynet, Norges Bank og Sparebankenes Sikringsfond, som skulle vurdere situasjonen og kartlegge mulige fremtidige løsninger for Sparebanken Nord og Tromsø Sparebank.

Bakgrunnen for nedsettelse av arbeidsgruppen var den vanskelige situasjonen som Sparebanken Nord var kommet i med sterkt svekket soliditet som følge av svak inntjening og kraftig vekst over lengre tid og store tap i 1987. Tromsø Sparebank måtte også vurderes i denne sammenheng, ikke bare som potensiell funksjonspartner for Sparebanken Nord, men også på bakgrunn av at Tromsø Sparebanks soliditetsmessige stilling kunne vise ikke å være vesentlig forskjellig fra Sparebanken Nord. Sparebankenes Sikringsfonds revisjonskontor undersøkte i juni 1988 Tromsø Sparebanks større risikoutsatte engasjementer. Rapporten fra denne undersøkelsen forelå ikke før arbeidsgruppen skulle avgi sin rapport.

Arbeidsgruppens vurderinger ble blant annet gjort utifra Sparebanken Nord og Tromsø Sparebanks soliditet og inntjening/tap i 1987.

Arbeidsgruppen konkluderte med at situasjonen syntes å være mest presserende i Sparebanken Nord, men at Kredittilsynet

ennå ikke hadde avsluttet sin vurdering av Tromsø Sparebank. En fusjon mellom Sparebanken Nord og Tromsø Sparebank burde først tas opp til vurdering når begge bankene hadde fått en forsvarlig drift. Kredittilsynet stilte seg tvilende til Tromsø Sparebanks tall da innstillingen ble lagt frem i juni, og arbeidet frem mot høsten med å få frem de reelle tapsanslagene. Grunnlaget for denne tvil ble bekreftet da rapporten fra Sparebankenes Sikringsfonds revisjonskontor ble lagt frem 1. juli 1988. Kredittilsynet ba gjentatte ganger i løpet av sommeren Tromsø Sparebank om en oversikt over misligholdte engasjementer, engasjementer til inkasso og nullstilte engasjementer. Kravet om en slik oversikt ble presisert i brev av 1. september 1988. Denne oversikten ble overrakt Kredittilsynet i møte 21.9.88. Tapsanslagene var da på 211 mill.kroner.

Utifra disse tapsanslagene anså Kredittilsynet at det ikke var grunnlag for fortsatt drift i Tromsø Sparebank, og at det var nødvendig at de innledet fusjonsforhandlinger.

I møter mellom Sparebanken Nord, Tromsø Sparebank, Norges Bank, Finansdepartementet og Kredittilsynet den 4. oktober 1988 ble en fusjon mellom de to banker drøftet. Fra myndighetssiden ble det gitt positive signaler til tanken om en fusjonsløsning. Det ble umiddelbart tatt forbehold om at det måtte være et grunnlag for en slik fusjon. Kredittilsynet ønsket derfor å undersøke nærmere grunnlaget for en eventuell fusjon mellom de to bankene, med spesiell vekt på tap for 1988.

En slik gjennomgang ble foretatt parallellt i Sparebanken Nord og Tromsø Sparebank i perioden 12.-28. oktober 1988 av Kredittilsynet med bistand fra Sparebankenes Sikringsfonds revisjonskontor.

Etter gjennomgangen kom Kredittilsynet frem til et tapsanslag for 1988 på 225 mill.kr for Sparebanken Nord og 346 mill.kr for Tromsø Sparebank. Beregnet egenkapital pr. 31.12.88 for Sparebanken Nord var -21 mill.kr og for Tromsø Sparebank -148 mill.kr.

Utifra disse vurderingene anså Kredittilsynet at tapene var så store at bankene hadde tapt sine fond.

Bankenes styrer sa seg enig i Kredittilsynets vurdering, og Kredittilsynet sendte melding til Sparebankenes Sikringsfond i henhold til Spbl. § 50. 1. ledd, 10. november 1988.

Kredittilsynet vurderte situasjonen slik at dersom grunnlaget for fortsatt drift med en snarlig etterfølgende fusjon skulle være til stede måtte bankene få tilført ansvarlig kapital e.l. i størrelsesorden 800 mill.kroner.

Sparebankenes Sikringsfond stilte en garanti på 600 mill.kr, med 300 mill.kr i henholdsvis Sparebanken Nord og Tromsø Sparebank. Norges Bank ga i tillegg likviditetsstøtte i form av særlån på gunstige vilkår, som tilsier en subsidiering av bankene med 200 mill. kroner, over en 5 års periode. En forutsetning for garantien var at de to bankene fusjonerer. En forutsatte videre at det blir valgt nye styrer som

Kredittilsynet i samråd med Norges Bank og Sparebankenes Sikringsfond foreslår.

En slik kapitaltilførsel gir den fusjonerte banken en ansvarlig kapital som Kredittilsynet vurderer som et rimelig grunnlag for den fusjonerte banken å arbeide utifra. Den synes også rimelig sett utifra bankenes kapitalstruktur og det hensyn at det er nødvendig at bankene har tillit i markedet.

Når en vurderer bankenes situasjon må en også ta i betraktning at forholdene i norsk økonomi generelt og i Nord-Norge spesielt i 1987 og 1988 har medvirket til at bankene har kommet i en tapssituasjon som medfører insuffisiens.

28. november 1988 ble det avholdt hovedforstanderskapsmøte i Tromsø Sparebank og representantskapsmøte i Sparebanken Nord. På møtene ble det gjennomført første gangs vedtak om fusjon mellom Sparebanken Nord og Tromsø Sparebank, samtidig som det ble valgt nye styrever for de to sparebankene. I representantskapsmøte i Sparebanken Nord og hovedsforstanderskapsmøte i Tromsø Sparebank 8. februar 1989 ble det gjennomført annen gangs vedtak om fusjon mellom de to sparebankene. I samme møter ble vedtektene for den fusjonerte banken vedtatt, samtidig som det ble vedtatt at den fusjonerte banken skal hete Sparebanken Nord-Norge.

6.6 Klagesaker

Kredittilsynet mottok i 1988 183 klager over bank- og finansieringstjenester som ble gjort til gjenstand for skriftlig klagesaksbehandling. Dette representerer en økning fra 74 klager for foregående år. Økningen skjedde til tross for at Bankklagenemnda trådt i funksjon høsten 1988, slik at Kredittilsynet ikke behandler klager over banktjenester i forbrukerforhold etter 1. oktober 1988. Saker innkommet før dette tidspunkt ferdigbehandles likevel i Kredittilsynet. Klager fra næringsdrivende har av kapasitetshensyn konsekvent blitt henvist til advokat for eventuell oppfølging ved de alminnelige domstoler. I klagesaksmengden har en gjennom hele året sett en klar økning i klager over andre finansieringstjenester enn de som ytes av banker.

Resultatene av klagesakene fordeler seg som følger:

- 35 ble avvist
- i 50 saker ble klager ikke gitt medhold
- i 28 saker fikk klager medhold
- i 8 tilfeller fikk klager delvis medhold
- 15 saker ble løst i minnelighet eller Kredittilsynets mellomhand og 47 saker er ikke ferdigbehandlet ved årsskiftet.

Under gruppen avviste saker hører saker hvor det ikke var mulig å bringe klarhet i hvilket faktum som kunne legges til grunn. Næringslivsklager er også inkludert i denne gruppen.

7 FORSIKRINGSSLESKAPER

7.1 Skadeforsikringsselskaper

7.1.1 Strukturen

I henhold til lov om forsikringsselskaper av 29. juli 1911, § 64 skal skadeforsikringsselskapene innen en måned etter den ordentlige generalforsamlings avholdelse innsende årsregnskap til Kredittilsynet som påser at det er avgitt overensstemmende med gjeldende forskrifter og deretter lar det innrykke i Norsk lysingsblad. Årsregnskapet skal inneholde resultatregnskap samt balanse og være bilagt revisorenes uttalelse.

De lokale gjensidige sjøtrygdslag er underlagt lov om sjøtrygdslag av 3. juli 1953. Foruten kontroll av regnskapene skal også vedtekter, sammenslutninger og gjenforsikringskontrakter godkjennes av Kredittilsynet.

De lokale gjensidige brannkasser er unntatt fra forsikringstilsynsloven ved § 116 tredje ledd under forutsetning av at kassene har vedtekter godkjent av Kredittilsynet. Dessuten må en brannkasses direkte virksomhet ikke omfatte mer enn et fylke eller innen flere fylker ikke over 10 kommuner, og dens indirekte virksomhet - utenfor det lokale virkeområde - ikke omfatte andre gjenforsikringer enn de som overføres til den gjennom en gjenforsikringsordning som Kredittilsynet har godkjent. Forøvrig har lovens § 116 ingen direkte pålegg om regnskapskontroll. Regnskapsrapporten blir årlig sendt gjennom Gjensidige Norsk Skadeforsikringsselskap.

I følge lov om forsikringsselskaper § 102 skal generalagenturer for de utenlandske forsikringsselskapene som har tillatelse til å drive virksomhet i Norge, for hvert regnskapsår og innen 8 mndr. etter regnskapsårets utgang innsende på fastsatt skjema et regnskap for de her i landet tegnede forsikringer. Likeledes skal innsendes det utenlandske forsikringsselskaps trykte årsberetning og regnskap. Regnskapet for selskapets virksomhet i Norge blir innrykket i Norsk lysingsblad.

Av fortegnelse over anmeldte norske og utenlandske selskaper pr. 1. januar 1988 fremgår at 192 selskaper og trygdslag drev virksomhet i Norge.

Disse fordeler seg slik:

Norske Forsikringsselskaper (1911-loven)	79 (Herav 2 u/avvikl.)
Lokale sjøtrygdslag (1953-loven)	20
Lokale brannkasser (§ 116, 1911-loven)	54
Utenlandske selskaper	
v/generalagenturer (1911-loven)	39 (Herav 5 u/avvikl.)
<u>Samlet antall</u>	<u>192</u>

7.1.1.1 Nye selskaper (konsesjoner)

I medhold av lov av 18. juni 1938 om tillegg til lov om forsikringsselskaper av 29. juli 1911 er det i 1988 gitt følgende konsesjoner:

Ved kgl.res. 8. januar 1988 er Gjensidige Forsikring Midt-Norge gitt tillatelse til å drive direkte og indirekte brannforsikringsvirksomhet i Nord-Trøndelag fylke og i kommunene Bindal, Brønnøy, Sømna, Vega og Vevelstad i Nordland fylke.

Ved kgl.res. 5. februar 1988 er Nordica Reinsurance Company Ltd. A/S gitt tillatelse til å drive indirekte skade- og livsforsikring innen alle bransjer unntatt kredittforsikring. Usikkert om dette selskap vil bli etablert som forutsatt.

Ved kgl.res. 25. mars 1988 er Fiskeoppdretternes Trygdslag-Gjensidig gitt tillatelse til å drive skadeforsikringsvirksomhet knyttet til oppdrettsnæringen innen forsikringsartene sjø- og transportforsikring, ansvar-, brann-, maskin-, ulykkes- og vannledningsskadeforsikring.

Ved kgl.res. 8. april 1988 er nytt skadeforsikringsselskap (navn ikke endelig fastsatt) i Stavanger-regionen gitt tillatelse til å drive skadeforsikringsvirksomhet innen alle bransjer unntatt garanti-, kreditt- og luftfartsforsikring. Selskapet har ikke begynt virksomhet.

Ved kgl.res. 15. april 1988 er Linjegods A/S gitt tillatelse til å etablere egenforsikringsselskapet L-Gardering Forsikring A/S som skal drive transportforsikring av den transport- og spedisjonsvirksomhet som utøves direkte av Linjegods A/S i Norge.

Ved kgl.res. 3. juni 1988 er Ansvar ömsesidig sakförsäkring för helnyktra, Stockholm gitt tillatelse til å utvide virksomhetsområdet i Norge til også å omfatte bransjene motorvognforsikring med trafikkforsikring, husdyrforsikring, hussoppforsikring og storm- og haglskadeforsikring i forbindelse med at Avholdsfolkets Gjensidige Bilforsikrings-selskap Varde opphører som eget selskap. Ansvar gis videre tillatelse til å tegne separate forsikringer innen de bransjer selskapet ved kgl.res. 11. januar 1957 fikk konsesjon til å drive i Norge.

Ved kgl.res. 8. juli 1988 er Forsikringsselskapet UNAT, Paris ved generalagent Hans Petter Andresen gitt tillatelse til å drive direkte forsikringsvirksomhet i Norge i følgende forsikringsarter hver for seg og i kombinasjon: brann-, transport-, motorvogn-, ansvar-, garanti-, glass-, husdyr-, husleie-, hussopp-, innbrudd-, luftfart-, maskin-, storm og haglskade-, ulykkes og vannskadeforsikring, samt deltagelse i Norsk atomforsikringspool og indirekte virksomhet i alle skadeforsikringsarter og livsgjenforsikring. Tidligere konsesjon som ble gitt New Hampshire Insurance Company ved kgl.res. 12. juli 1985 faller bort.

Ved kgl.res. 2. desember 1988 er Gjensidige Forsikring Sør gitt tillatelse til å drive brannforsikringsvirksomhet i Aust-Agder og Vest-Agder fylker.

Kredittilsynet har godkjent opprettelse av Hordaland Aquaforsikring Gjensidig, Bergen som skal ha til formål å overta forsikring i.h.t. lov om sjøtrygdslag av 3. juli 1953 nr. 2 § 1 i Hordaland fylke. Egenkapitalen er godkjent under

bestemte forutsetninger.

7.1.1.2 Opphør og sammenslutninger av selskaper

Norske selskaper

Det norske Garantiselskab A/S, Oslo, er besluttet oppløst og selskapets aktiva og passiva overført til Storebrand Sør A/S, Arendal, mens kredittforsikringsvirksomheten er overtatt av Storebrand Kredittforsikring A/S.

A/S Sjøforsikringsselskapet Edda, Oslo er kjøpt av Storebrand International Insurance A/S, Oslo og inngår i dette selskap fra 1. januar 1988.

Storebrand Sjøforsikring A/S, Oslo, er besluttet oppløst og selskapets aktiva og passiva overført til Storebrand International Insurance A/S (tidl. Storebrand Reinsurance Company Ltd. A/S).

Storebrand Vest A/S, Bergen er besluttet oppløst og selskapets aktiva og passiva overført til Storebrand Haugesund A/S med virkning fra 1. januar 1988. Det fusjonerte selskaps navn blir Storebrand Vest A/S Haugesund.

Vigra Båttrygdslag Gjensidige, Vigra har vedtatt sammenslutning med Sunnmøre Båttrygdslag Gjensidige, Ålesund med virkning fra 1. januar 1988.

7.1.1.3 Utenlandske selskaper

Generalagenturet for British Engine Insurance Ltd., Manchester, har anmeldt opphør av selskapets virksomhet i Norge og slettelse av firmaregisteret. Registrert i Oslo Handelsregister 22. desember 1988.

Generalagenturet for Firemans Fund Insurance Company, San Francisco har anmeldt opphør av selskapets virksomhet i Norge og slettelse av firmaregisteret. Registrert i Oslo Handelsregister 23. juni 1988.

Generalagenturet for Insurance Company of North America, Philadelphia, har anmeldt opphør av selskapets virksomhet i Norge og slettelse av firmaregisteret. Registrert i Oslo Handelsregister 23. juni 1988.

7.1.2 Driftsresultat

Etter § 64 i lov om forsikringsselskaper skal skadeforsikringsselskapene innen en måned etter ordinær generalforsamling sende inn revidert årsregnskap med årsberetning til Kredittilsynet.

Reviderte regnskaper forelå ikke ved redaksjonens avslutning. Nøyaktige regnskapstall kan derfor ikke oppgis.

Kredittilsynet har imidlertid innhentet foreløpige oppgaver bl.a. fra de største forsikringsgrupper som representerer ca. 80% av markedet. Selv om tallene ikke er revidert, og i noen grad gitt som beregnede tall, viser de generelt sett en

bedring fra de nærmest forutgående år. Selv om skadeprosenten er noe høy, vil de fleste selskaper ha et positivt regnskapsresultat når finansinntektene tas i betraktning. Spesielt for kredittforsikring er det i noen selskaper høye skadeprosenter. I noen tilfeller har det vært gitt konsernbidrag fra skadeforsikrings-selskapene for å dekke tap på finansieringsvirksomhet i andre selskaper innen konsernet.

Driftsresultatet viser en forbedring fra 1987 da det var 2,8% av opptjent premie for egen regning, mens det for 1988 er 6,8% av opptjent premie for egen regning. Nedenfor vises foreløpige tall for ca. 80% av skadeforsikringsmarkedet i Norge:

	1987 (mill.kr)	i % av opptj.premie	1988 (mill.kr)	i % av opptj.premie
Opptj.premie for egen regn.	13.467		14.449	
Påløpne erstatn. for egen regn.	10.849	80,6	11.487	79,5
Netto finansinnt.	1.828	13,6	2.369	16,4
Driftskostnader	4.063	30,2	4.342	30,1
Driftsresultat	383	3,8	989	6,8

Forbedringen i driftsresultatet skyldes i det vesentlige en større økning i inntektene enn reduksjon av kostnadene.

7.1.3 Solvensprosjektet

Solvenskontrollprosjektet som er en videreføring av et utvalgsarbeid gjennomført i regi av det tidligere Forsikringsrådet, ble igangsatt i slutten av 1986. I 1988 ble det anvendt ca. 4/5 årsverk på dette prosjektet.

Arbeidet med prosjektet i 1988 har bl.a. omfattet:

- a) Videreutvikling og tilpasning av statistiske modeller og metoder

Utgangspunktet for modell- og metodearbeidet har vært det modellutkastet som ble presentert i det ovenfor nevnte utvalgsarbeidet, samt statistiske modeller som eksplisitt behandlet modelleringen av skadeavviklingen (d.v.s. problemene knyttet til behandlingen av inntrufne, men ikke anmeldte skadetilfeller og anmeldte, men ikke ferdig oppgjorte skadetilfeller).

I det statistiske modelleringsarbeidet er målsettingen hele tiden å komme fram til så enkle metoder som mulig. Foreløpig er det lagt opp til å anvende modeller og metoder der de sentrale parametre kan estimeres på en oversiktlig måte ved å benytte følgende data:

- totalerstatningsbeløp fordelt etter skadeinntreffelsesår (tegningsår) og utbetalingsår, samt enkle volummål for risikoeksponeringen.
- enkelterstatningsbeløp fordelt etter skadeinntreffelsesår (tegningsår) og erstatningsbeløpsintervall.

Videre er det arbeidet en del med å komme fram til rimelig gode tilnærminger til selskapenes reassuranseprogram.

I løpet av 1988 er flere praktisk anvendbare modeller og metoder dokumentert.

b) Pilotundersøkelse

I mai 1988 igangsatte Kredittilsynet en pilotundersøkelse med deltakelse fra de fem største skadeforsikringsselskapene (Gjensidige, Samvirke, Storebrand, UNI og Vesta). Formålet med denne pilotundersøkelsen er først og fremst å få samlet inn de data som er nødvendige for å få estimert de sentrale parametre som inngår i de aktuelle statistiske metoder (jfr. ovenfor). Videre er det ønskelig å få testet - og dermed eventuelt få forbedret - de skjemaer som er utarbeidet for statistikkinnhentingen.

Det viste seg at selve datainnhentingen fra selskapene totalt sett tok betydelig lenger tid enn opprinnelig anslått. I tillegg viste det seg nødvendig med kontakt med selskapene for å få avklart misforståelser m.h.t. statistikkskjemaene, rettet opp enkelte feil i de oppgitte data o.s.v. Dette medførte at arbeidet med parameterestimeringene først kom igang i begynnelsen av november 1988. Ved årsskiftet 1988/89 var estimeringsarbeidet godt igang og man var også begynt å hente inn kommentarer til estimeringsresultatene fra selskapene.

Pilotundersøkelsen har avdekket svakheter i enkelte av selskapenes datamateriale når det gjelder hovedbransjene "Sjø", Olje- og gassforsikringer", "Transport" og "Inngående reassuranse". Dette betyr at det på kort sikt vil være problemer med å få utarbeidet gode parameterestimater for disse hovedgruppene. Dette problemet vil gradvis bli eliminert etter hvert som datamateriale for de nye skadeårganger foreligger.

c) Forskriftsarbeid

I følge § 8-6 i den nye forsikringsloven skal det utarbeides forskrifter om forsikringstekniske avsetninger i skadeforsikring. I det videre arbeidet med forskriftene til § 8-6 vil det også bli tatt hensyn til de erfaringer som nå høstes gjennom pilotundersøkelsen. (Jfr. forøvrig avsnitt 4.5.)

7.2 Livsforsikringsselskaper

7.2.1 Strukturen

For tiden har 13 norske selskaper tillatelse til å drive livsforsikringsvirksomhet her i landet: Andvake, David, Forenede Liv, Gjensidige, Hygea, Kommunal Landspensjonskasse, Liv-Nor, Norsk Kollektiv Pensjonskasse, Norske Liv, Plus, Samvirke, Storebrand og UNI.

7.2.2 Beregningsgrunnlag, forsikringsformer og forsikringsvilkår m.v.

I følge lov om forsikringsselskaper av 29. juli 1911 kan et selskap ikke drive livsforsikringsvirksomhet her i landet uten

at konsesjon er gitt. Loven stiller bestemte krav til selskapenes virksomhet, og gir detaljerte regler for hvilke opplysninger som må fremlegges ved en konsesjonssøknad. Av disse kan nevnes selskapets vedtekter, forsikringsvilkår, forsikringsformer, premiegrunnlag, reserveavsetning, formularer til helseerklæringsskjema, regler for gjenkjøp, regler for overtakelse av gjenforsikring, overskuddsfordeling samt visse forsikringstekniske opplysninger.

Innføring av nye hovedforsikringsformer, generelle endringer i beregningsgrunnlagene, endringer i selskapenes vedtekter og andre vesentlige og prinsipielle endringer skal forelegges Sosialdepartementet til avgjørelse med Kredittilsynets innstilling. Departementet har delegert avgjørelsesmyndigheten til Kredittilsynet når det gjelder bl.a. endringer innenfor rammen av det som tidligere er godkjent vedrørende forsikringsformer, beregningsgrunnlag og forsikringsvilkår.

I 1988 har Kredittilsynet lagt 16 saker frem for Sosialdepartementet, hvorav 4 om vedtektsendringer, 4 om nye forsikringsformer, 1 om nytt beregningsgrunnlag innen individuell forsikring og 7 saker vedrørende Reglene om private tjenestepensjonsordninger og om egen pensjonsforsikring, samt kommunale pensjonsordninger.

Alle forutsetninger for beregning av premien innen livsforsikring skal forhåndsgodkjennes av Kredittilsynet. Sentrale faktorer for fastsettelse av premie er rente, dødelighet, uførhet og omkostninger. Kredittilsynet krever ikke at alle selskaper benytter samme beregningsgrunnlag, noe som bl.a. medfører at flere selskaper har fått godkjent endringer i forhold til de tidligere felles beregningsgrunnlag fra 1963. Det er også godkjent justeringer i forhold til det nye fellesgrunnlaget for individuelle dødsfallsforsikringer, T1984, for fire selskaper. Ett selskap har fått godkjent nye renteforutsetninger i grunnlagene for individuell forsikring.

I 1988 har Kredittilsynet behandlet søknad fra ett selskap om å få praktisere erfaringstariffering i gruppelivsforsikring. Søknaden var ved utgangen av 1988 ikke ferdigbehandlet, men det synes klart at selskapet vil få konsesjon til å praktisere erfaringstariffering etter den omsøkte metode. Kredittilsynet har dermed behandlet søknader om praktisering av erfaringstariffering i gruppelivsforsikring fra ialt fire selskaper. I alle tilfellene har Kredittilsynets innstilling gått ut på at de omsøkte systemene godkjennes.

I gruppelivsforsikring med erfaringstariffert premie bestemmes nettopremien for den enkelte gruppe ut fra både gruppens egne dødelighetserfaringer og dødelighetserfaringene til hele bestanden. Den vekt som legges på gruppens egne erfaringer øker med antall medlemmer i gruppen og med antall år gruppen har vært med i bestanden. Ved beregning av bruttopremiene, benyttes i tillegg kostnadselementene fra beregningsgrunnlaget G1979. Det opereres med kun ett risikofond for hele bestanden. Eventuelle avvik fra risikofondets beregnede minimumsstørrelse reguleres derved at det i det påfølgende år gis et tillegg eller fradrag til bruttopremien for alle gruppene i bestanden. Spesielt gis det ikke garanterte tillegg til forsikringssummen.

De selskapene som har søkt om å få praktisere erfaringstarifisering i gruppelivsforsikring har inntil videre også fått anledning til å fortsette med enkelte egne bonusgrupper (egne regnskapsførende enheter). Disse vil fortsatt bli behandlet separat i Kredittilsynet.

Innen individuell kapitalforsikring har Kredittilsynet godkjent endringer i tidligere gitte konsesjoner som i hovedsak innebærer justeringer i søknadsskjemaer, helseerklærings skjemaer og legeskjemaer samt for ett selskap at maksimal forsikringssum for sammensatt livsforsikring med integrert uførekapital er hevet fra 12G til 25G. På bakgrunn av det fortsatt høye rentenivået har Kredittilsynet meddelt at tidligere gitt konsesjon for premiereduksjoner i individuell forsikring er forlenget ut 1989.

Søknader fra to selskaper vedrørende tegning av individuell kapitalforsikring uten helseerklæring er avslått av Kredittilsynet. Selv om karenbestemmelser skulle benyttes, og ett av selskapene ville legge begrensninger på forsikringssummene, ble det ikke funnet forsvarlig å fravike kravet om helseerklæring.

Sosialdepartementet meddelte i 1986 at det ikke er noe til hinder for at premiebetalingen innen egen pensjonsforsikring etter skatteloven kan avgjøres ved en årlig premie, jfr. årsmeldingen for 1986, side 30. På bakgrunn av denne meddelelsen har de fleste selskaper fått godkjent forhøyede premierabattsatser for denne forsikringsformen for året 1988. Enkelte selskaper har også fått godkjent reduserte omkostningsatser som følge av at forsikringen blir markedsført gjennom andre salgskanaler og på betingelser som sannsynliggjør lavere omkostninger.

En overveiende del av de søknader som vedrører endring eller utvidelse av tidligere godkjente forsikringsformer, gjelder gruppelivsforsikring til dekning av personlig gjeld. Det er godkjent endringer som bl.a. innebærer tilknytning av uførekapital, nye forsikringsvilkår, nye skjema for helseerklæring, samt ny definisjon av samboer. Videre har ett selskap hevet ytelsene innen den spesielle gruppelivsordning for medlemmer av kollektiv pensjonsforsikring.

Kredittilsynet har behandlet søknader fra de fleste selskaper om forhøyelse av rentesatsen for forrentning av premiefond, pensjonsreguleringsfond og oppsamlingsfond. Rentesatsen godkjennes vanligvis for ett år av gangen, men med varierende virkningspunkt selskapene imellom. De satser som gjelder ved årsskiftet 1988/89 varierer fra 12,7 til 14,3 prosent.

7.2.3 Overskuddsanvendelse i 1988

Det overskudd som oppstår som følge av at beregningsgrunnlaget inneholder sikkerhetsmarginer blir tilbakeført forsikringstakerne og de forsikrede. Overskuddsdannelsen skyldes i første rekke det høye rentenivået i markedet. Overskuddet fordeles mellom de forskjellige forsikringsbransjer etter en rekke kriterier, bl.a. forsikringsform, tegningsalder, premiebetalingstid, forsikringstid og løpeår. Et generelt

prinsipp, som til en viss grad fravikes i kollektiv pensjonsforsikring, er at tilbakeføringen i størst mulig grad skal svare til det overskudd som den enkelte forsikring har bidratt med. Det tas da hensyn til den faktiske utvikling i rente, dødelighet, uførhet og omkostninger. Tilbakeføring av overskudd skjer ved reduksjon av premiene (premierabatt) og/eller ved forhøyelse av ytelsene (garantert tillegg/bonus). I kollektiv pensjonsforsikring kan også ytes bonus til forsikringstaker ved at overskuddsmidler godskrives vedkommendes premiefond. Anslag for fremtidig forventet overskudd og allerede oppsamlet overskudd legges til grunn ved fastsettelse av satser for premierabatt og garanterte tillegg. Metodene for tilbakeføring av overskudd er ikke felles for selskapene.

De tradisjonelle garanterte tillegg i individuell kapitalforsikring garanteres vanligvis for et bestemt antall år i det enkelte selskap, men garantiperiodenes lengde varierer fra selskap til selskap. Kredittilsynet har i 1988 godkjent garantiplaner med virkning fra 1. januar 1989 for to selskaper. Godkjennelsene omfatter satser for garanterte tillegg til forsikringssummen ved oppnådd alder, ved død og ved gjenkjøp. Satsene varierer med forsikringsform, tegningsår, premiebetalingstid og utbetalingsår. Ved dødsfall gis dessuten høyere garanterte tillegg til kvinner. Flere selskaper har i de senere år fått godkjent en ny metode for overskuddstilbakeføring. Hovedprinsippet består i en direkte kontoføring for den enkelte polise og hvor det overskudd som oppstår blir tildelt fortløpende.

De garanterte tillegg til individuelle rente- og pensjonsforsikringer er bygget opp av to komponenter, oppsettelsestillegg og stigetillegg. Gjennom oppsettelsestillettet blir det overskudd som er opparbeidet i tiden frem til ytelsen blir utbetalt, tilbakeført til forsikringstakerne. Tillegget garanteres vanligvis for en periode av 5 år, og garantiperioden er felles for de fleste selskapene. Gjeldende garantiperiode utløper 31. desember 1990. Stigetillegget gis til løpende pensjoner og finansieres av overskudd som opparbeides etter at ytelsen har begynt å løpe. Det fastsettes normalt for ett kalenderår av gangen. Det enkelte selskap beregner satsen for stigetillegg på basis av sin egen bonusrente ved bruk av tabeller og beregningsregler som er godkjent av Kredittilsynet. I løpet av 1988 har Kredittilsynet behandlet søknader fra de selskaper som tegner individuell rente- og pensjonsforsikring. Satsene for stigetillegget varierer fra 8,7 til 11% av rentebeløpet inkludert tidligere gitte tillegg.

Overskuddet i gruppelivsforsikring basert på vanlig gruppe-livstariff (G1979), kan tilbakeføres til forsikringstaker i form av rabatt på premien og/eller garanterte tillegg til forsikringssummen. Satsene for premierabatt og garanterte tillegg godkjennes vanligvis for ett kalenderår av gangen. Kredittilsynet har behandlet søknader om garantiplaner for seks selskaper. Det er godkjent ulike kombinasjoner av premierabatt og garanterte tillegg avhengig av det enkelte selskaps økonomiske resultat og filosofi for tilbakeføring av overskudd. De fleste selskaper tilbyr flere alternative kombinasjoner.

I kollektiv pensjonsforsikring har det enkelte selskap tidligere fått godkjent ulike prinsipper for fastsetting av premierabatt og tilbakeføring av overskudd. Flere av selskapene tilbyr fleksible løsninger hvor forsikringstaker kan velge premierabattnivå i intervallet 0 til 40% og forskjellig reguleringstakt for ytelsene. Ved den høyeste rabatten ytes ikke bonus til de forsikrede. I den såkalte hovedbonusgruppen (som har 20%-25% premierabatt) tas det sikte på å gi minst 80% priskompensasjon til løpende pensjoner. Selskapene gir også tillegg til fripoliser og individuelle premiebetalende poliser utgått fra kollektive pensjonsordninger. Videre gis det bonus til forsikringstaker (arbeidsgiverbonus). Bonusplanene godkjennes av Kredittilsynet for ett år av gangen. For hovedbonusgruppen har Kredittilsynet for 1989 godkjent bonusplaner hvor satsene for tillegg til løpende pensjoner varierer fra 5 til 7%.

7.2.4 Driftsresultat (regnskapsgjennomgåelse)

I følge lov om forsikringselskaper, § 85, skal livsforsikringselskapene sende inn årsregnskap m.v. innen åtte måneder etter regnskapsårets utløp. Kredittilsynet har utarbeidet et spesielt regnskapsskjema som inneholder vinnings- og tapskonto, balanse og spesifikasjoner til disse, samt oversikt over forsikringsstokkens bevegelse i løpet av året og aktuarens beretning om oppgjør av forsikringsfondet. Skjemaet er bilagt med det enkelte selskaps trykte årsberetning og verdipapirlister ved innsending til Kredittilsynet. Kredittilsynet foretar en omfattende kontroll av det innsendte materialet for å påse at regnskapet og aktuarens beretning er i overensstemmelse med gjeldende lover og forskrifter. Vinnings- og tapskonto og balanse kontrolleres mot de tilhørende spesifikasjoner i skjemaet og mot selskapets trykte årsberetning. Det foretas også kontroll av rimelighet i forhold til fjorårets tall. Kredittilsynet legger stor vekt på gjennomgang av forsikringsfondene, herunder kontroll av at det er avsatt tilstrekkelig midler, og at midlene er båndlagt i henhold til lovens bestemmelser. Det enkelte selskap blir i konferanse eller ved annen kontakt forelagt resultatene av Kredittilsynets kontroll. Utdrag av regnskap blir oversendt Norsk Lysingsblad for offentliggjøring når regnskapet er endelig godkjent.

7.2.5 Selskapenes plasseringer

Etter forsikringsloven §87 første ledd skal Kredittilsynet påse at forsikringsfondets midler er betryggende anbragt. Livsforsikringselskapene og tilsynet har på bakgrunn av den sikkerhetsmessige kontroll som skal utføres, sett det som hensiktsmessig at tilsynet foretar en kontroll av plasseringene samtidig som selskapet behandler saken og før verdipapirene blir båndlagt.

Kredittilsynet har behandlet 29 saker i 1988, mot 40 saker i 1987.

Hovedtyngden av de plasseringer som forelegges tilsynet for forhåndsgodkjenning, utgjøres av industripantelån, lån til landbruket og partialobligasjonslån som går inn under § 80,

nr. 8 i forsikrings-selskapsloven.

De partialobligasjonslån som forelegges til forhåndsgodkjenning er relativt store - ofte kr 30-40 mill. eller mer. Slike lån benyttes som plasseringsmiddel ikke bare av livsforsikrings-selskapene, men også av bl.a. pensjonsinretninger, stiftelser og overformyndier. Sistnevnte institusjoner legger vekt på den kontroll tilsynet fører med sikkerheten for obligasjonene. Da det ikke er andre offentlige etater som fører kontroll med lånene, er det ikke gjort noen endringer med ordningen med godkjenning av partialobligasjonslån.

Det ble godkjent 6 slike lån i 1988. Kredittilsynet godkjenner også ihendehaverobligasjonslån lagt ut av kredittforetak.

7.2.6 Utenlandske selskapers virksomhet i Norge

For tiden har ingen utenlandske selskaper tillatelse til å drive livsforsikringsvirksomhet (nytegning) her i landet.

7.3 Pensjonskasser og -fond

Ved kgl.res. av 19. september 1958 har Kredittilsynet myndighet til å godkjenne vedtekter for, og føre tilsyn med private pensjonskasser, pensjonsfond o.l.

Sosialdepartementet har i brev av 25. april 1975 gitt Kredittilsynet fullmakt til å godkjenne kommunale og fylkeskommunale vedtak etter kommunelovens § 59, punkt 4, og fylkeskommunelovens § 60, punkt 3, om kommunale og fylkeskommunale pensjonsordninger gjennom pensjonsforsikring, pensjonskasse eller pensjonsfond, under forutsetning av at pensjonsordningen m.v. er i overensstemmelse med de regler som er fastsatt av departementet.

For tiden føres det tilsyn med 137 private pensjonskasser og ca. 310 private pensjonsfond. Av kommunale og fylkeskommunale pensjonskasser finnes det 52, og av kommunale fond finnes det 3-4. I tillegg er det ca. 40 private understøttelsesfond.

Når det opprettes en ny pensjonskasse, må vedtektene godkjennes av Kredittilsynet. Senere endringer må også til Kredittilsynet for godkjenning. En pensjonskasse skal ha en forsikringsteknisk konsulent som skal være godkjent av Kredittilsynet, og kassens beregningsgrunnlag skal også godkjennes. Forsikringsteknisk oppgjør skal foretas minst hvert 4. år.

I 1988 ble det opprettet 5 pensjonskasser mens 1 opphørte. Det skal i prinsippet ikke kunne skje nyetableringer av pensjonsfond. Det er en målsetting for Kredittilsynet at den eksisterende bestand blir avviklet.

Ved avvikling må bl.a. sluttregnskap for fondet og de originale vedtekter innsendes. Beregning av pensjonsytelser i forbindelse med likvidasjon av fond blir normalt utført av det livsforsikrings-selskap som fondet skal overføres til. Det forekommer allikevel at Kredittilsynet må utføre disse

beregninger.

Alle kasser og fond må hvert år sende inn regnskap til Kredittilsynet for godkjenning. Ved gjennomgang av regnskap påser man bl.a. at kapitalen gir en tilfredsstillende avkastning, samt at midlene er plassert etter godkjente retningslinjer. Økning av løpende pensjoner må godkjennes av Kredittilsynet.

Kredittilsynet godkjenner lån gitt som dekningsmiddel for pensjonsinnretningenes midler. 30. mai 1988 reviderte Kredittilsynet reglene om plassering og avkastning av pensjonsinnretningenes midler. Dette førte til en sterk nedgang i antall innkomne saker. Det er blitt behandlet 36 saker i 1988.

7.4 Tilsyn

I følge forskrifter om kapitalkrav for norske og utenlandske skadeforsikringselskaper fastsatt ved kgl.res. 7. juni 1985 skal kravet til egenkapital indeksreguleres med konsumprisindeks pr. 31. desember hvert år. Det samme gjelder kravet til utenlandske skadeforsikringselskaper som arbeider på det norske marked gjennom generalagent når det gjelder minimumskapital deponert i Norges Bank. Konsumprisindeksen desember 1988 har steget til 215.5 (204.0) og indeksreguleringen innebærer således at kravet til egenkapitalens minimumsstørrelse for 1989 settes til NOK 19.500.000. Fristen for oppfyllelse av kapitalkravene er satt til 1. juli 1989 for selskaper og generalagenturer som drev forsikringsvirksomhet i Norge før 1. juli 1985. De selskaper/generalagenturer som ved kgl.res. har fått ny konsesjon etter 1. juli 1985 må oppfylle kapitalkravene snarest.

I løpet av februar/mars 1988 ble representanter for en rekke av skadeforsikringselskapene innkalt for å orientere om resultatutviklingen i 1987. Blant de innkalte var de 5 største skadeforsikringsgruppene samt noen mindre selskaper hvor spesielle forhold gjorde det ønskelig med en nærmere orientering om utviklingen. Undersøkelsen omfattet i alt ca. 30 aksjeselskaper og større gjensidige selskaper. Tilsammen representerer disse selskapene ca. 80-85% av totalt opptjente premier for egen regning i Norsk skadeforsikring. Utviklingen i 1988 er senere fulgt opp ved at disse selskapene har innsendt spesielle oppgaver over nøkkeltall i forbindelse med delårsrapporter.

Senere på året ble det foretatt inspeksjon i tre av de store konsernene som foruten forsikringselskaper også omfatter finansieringsselskaper. Hensikten med disse besøk var å bringe på det rene om de dårlige resultatene i finansieringsselskapene har påført forsikringselskapene tap. Etter inspeksjonene er det skrevet rapporter og sendt selskapene til uttalelse.

Forøvrig er det foretatt oppklaringsbesøk i selskapene i forbindelse med regnskapsgjennomgåelsene.

I forbindelse med salg av Nevi fra Vestagruppen til Bergen Bank har det vært en gjennomgang av Nevi's

regnskaper med spesiell fokusering på soliditeten i selskapet. I den forbindelse ble det også foretatt inspeksjon i Vesta-gruppen.

7.5 Viktige enkeltsaker i livsforsikring

David har fått godkjent forsikringsformen "Individuell kapitalforsikring med integrert uførekapital". Uførekapitalen gjelder i tilknytning til en sammensatt livsforsikring og i tilknytning til en ren dødsrisikodekning. Uførekapitaldekningen opphører senest ved fylte 60 år. Hovedregelen for utbetaling er at den forsikrede har vært minst 75% arbeidsufør i to år sammenhengende.

Liv-Nor har i individuell kapitalforsikring fått godkjent overgang til kontosystem fra 1. januar 1989. Overskuddet som oppstår på den enkelte polise vil fortløpende bli tildelt polisen. Selskapet opererer med to kontoer. For 1. ordens kontoen er verdiene basert på beregningsgrunnlagets forutsetninger, mens verdiene på 2. ordens kontoen er tilnærmet lik de faktiske verdier. De sistnevnte verdier kommer til utbetaling ved gjenkjøp og ved nådd alder.

Hygea har fått godkjent nytt beregningsgrunnlag for individuelle dødsfallsforsikringer med varighet inntil 10 år. Grunnlagsrenten er 8%, mens dødeligheten er lik dødeligheten i T1984 for menn og halvparten for kvinner.

Norske Liv og Liv-Nor har av Sosialdepartementet fått godkjent utbetaling ved varig uførhet som selvstendig forsikringsytelse i tilknytning til kapitalforsikring. Dette er en tilleggsforsikring som gir rett til utbetaling ved 75% ervervsuførhet i to år sammenhengende. Kredittilsynet har siden godkjent tilsvarende forsikringsform for Norsk Kollektiv Pensjonskasse.

Norske Liv, Norsk Kollektiv Pensjonskasse og Liv-Nor har fått godkjent et nytt beregningsgrunnlag for straks begynnende alderspensjon. Det er innført høyere renteforutsetninger enn tidligere og samtidig er dødelighetsgrunnlaget styrket.

UNI og Storebrand har fått godkjent tegning av pensjonsforsikring med én årlig premie. Premieberegningen er for UNI's del basert på 10% rente i 10 år og 4% deretter. Storebrand følger sitt nye beregningsgrunnlag. Forsikringen tegnes uten helseerklæring, men med en karensbestemmelse ved dødsfall de to første år av forsikringstiden. Flere andre selskaper har allerede innført dette produktet, jfr. beretningen for 1987, side 28.

Samvirke har fått godkjent en forsikringsform innen individuell pensjonsforsikring kalt "Kontopensjon med garanti", som er en videreføring av "Kontopensjon" (omtalt i årsmeldingen for 1987, side 36). Tilleggsdekningen ved den nye forsikringsformen i forhold til "Kontopensjon" er rett til utbetaling av årlig pensjonsbeløp i 5 år fra forsikringstakers død - ved død før fylte 67 år - , og utbetaling av årlig pensjonsbeløp til fylte 72 år ved død mellom 67 og 72 år.

David har fått godkjent at premieinnbetalingen i individuell

rente- og pensjonsforsikring kan reguleres i takt med endringen i konsumprisindeksen.

Liv-Nor har fått konsesjon for å innføre forsikringsformen gruppelivsforsikring til dekning av personlig gjeld med mulighet for også å tilby uførerisikodekning.

Gjensidige og Andvake har fått godkjent en utvidelse av dekningsomfanget innen gjeldsgruppelivsforsikring til også å gjelde uførekapital. Uføredekingen gjelder frem til 60 år, dog er inntredelsesalderen for uføredeking satt til 50 år i Gjensidige.

Norsk Kollektiv Pensjonskasse og Forenede Liv har utvidet dekningsomfanget i gruppelivsforsikring til dekning av personlig gjeld til å omfatte bevilget byggelån (lånerammen).

Norske Liv har innført likestilling mellom ektefelle og samboer i gruppelivsforsikring. Samboer etter godkjent definisjon likestilles med ektefelle når det gjelder utbetaling av ektefelle tillegg og rett til medforsikring, og det gis adgang til at forsikringstaker kan avgjøre om likestillingen også skal omfatte begunstigelsesrekkefølgen for hovedforsikringssummen.

Forenede Liv og Samvirke har fått godkjent gruppelivsforsikring for personlige bankkunder med hhv. brukskonto og lønnskonto. Disse ordningene hører inn under gruppedannelsene "personlige kunder i et bestemt firma", jfr. årsmeldingen for 1987, side 36. Den enkelte bank kan velge mellom bestemte forsikringssummer som alle er et visst multiplum av grunnbeløpet. Uførekapital kan tilknyttes forsikringen, og Forenede Liv gir også adgang til medforsikring av ektefelle/samboer.

Forenede Liv har innført ny omkostningsstruktur for egne regnskapsførende enheter i kollektiv pensjonsforsikring. Omkostningsbelastningen består av en stykkomkostning, ett ledd som er proporsjonalt med premiereserven og ett ledd som er proporsjonalt med bruttopremien. Den nye strukturen innebærer dekning av de faktiske omkostninger og gir en riktigere fordeling av omkostningene mellom små og store pensjonsordninger.

Hygea og Gjensidige har fått konsesjon for overføring av midler tilknyttet kollektiv pensjonsforsikring i hht. retningslinjer gitt av Kredittilsynet.

Sosialdepartementet har godkjent endring av § 12 i Storebrands vedtekter vedrørende anvendelse av årsoverskuddet. Selskapet får heretter anledning til å utbetale høyere aksjeutbytte enn før. Utbytteprosenten kan ikke være mer enn 5 prosentpoeng over regnskapsårets gjennomsnittsrente, mens grensen før var 1 prosentpoeng. I tillegg gjelder at ikke mer enn en tredjedel av disponibelt årsoverskudd kan anvendes til utbytte.

David har endret sitt regnskapsprinsipp vedrørende inntektsføring av premier. Etter dette vil selskapets regnskap være direkte sammenlignbart med regnskapene for de andre livsforsikringselskapene.

Sosialdepartementet har forelagt spørsmålet om hjemmelsgrunnlaget for forskriftene om kommunale og fylkeskommunale pensjonsordninger for Justisdepartementets Lovavdeling. Lovavdelingen har antatt at forskriftene ikke har tilstrekkelig lovhjemmel. Kredittilsynets administrasjon har det syn at forskriftene bør gis en lovhjemmel og antar også at de nødvendige bestemmelser om det forsikringstekniske og økonomiske tilsyn med de kommunale og fylkeskommunale pensjonskasser må kunne gis med hjemmel i den nye loven om forsikringsvirksomhet. Saken er oversendt Finansdepartementet for videre behandling.

7.6 Forskriftsarbeide

Den nye loven om forsikringsvirksomhet ble vedtatt 10. juni 1988, men er ennå ikke satt i kraft, ettersom det er nødvendig å utarbeide en rekke forskrifter til loven. Kredittilsynet har vært sterkt delaktig i arbeidet med forskriftene. Det foreligger ved årsskiftet 1988/89 et første utkast til samtlige forskrifter som må være utarbeidet når loven settes i kraft.

Forskriftene skal i neste omgang behandles i en styringsgruppe med representanter fra Kredittilsynet og Finansdepartementet. Forskriftene vil så bli behandlet i departementet, og vil deretter bli sendt på høring.

Loven inneholder bl.a. bestemmelser om rett til overføring av midler knyttet til en forsikring (herunder individuell forsikring og kollektiv pensjonsforsikring). Forskrifter er under utarbeidelse også på dette området. For kollektiv pensjonsforsikring er det i 1988 sluttført en utarbeidelse av retningslinjer for overføring av midler i påvente av den nye loven med forskrifter. Godkjennelsen av de enkelte selskapers regler vedrørende overføring har trukket ut i tid for enkelte selskapers del. Dette skyldes at det er reist spørsmål om retningslinjenes regler om fordeling av midlene sett i sammenheng med den nye lovens bestemmelser i § 8-1 om overskuddsfordeling.

8. FINANSIERINGSFORETAK

8.1 Private finansieringsselskaper

8.1.1 Strukturen

Ved utgangen av 1988 har 72 finansieringsselskaper konsesjon til å drive finansieringsvirksomhet. Fra 10. juni 1988 gjelder ny lov om finansieringsvirksomhet og finansinstitusjoner for finansieringsselskapene.

Etter den nye loven kreves det nå konsesjon for å drive finansiell leasing. For leasingforetak som var i virksomhet ved lovens ikrafttreden skal disse ha søkt konsesjon innen 10. desember 1988. 5 selskaper har søkt, hvorav ett også har søkt konsesjon som fullfinansieringsselskap. For de resterende selskapene vil det være snakk om opphør eller fusjon med finansieringsselskap. Pr. 31. desember 1988 var det registrert 11 rene leasingselskaper.

En rekke selskaper er eid av andre finansieringsselskaper som inngår i forsikrings- og bankkonserner Total aksjekapital for finansieringsselskaper eid av finansinstitusjoner er på 2,8 mrd. kroner. ¹⁾

Ca. 75 prosent av total forvaltningskapital til finansieringsselskapene tilhører de 5 store konsernselskapene, Storebrand Finans (eid av Storebrand A/S), Lefac (eid av Uni Forsikring og Kreditkassen), Nevi (eid av Bergen Bank), Elcon (eid av Gjensidige Forsikring) og Factoring Finans eid av DnC). Alle disse selskapene har dårlige resultater i 1988. (driftsresultat etter tap fra -8,14% til 0,85% av gj.sn. forv.kap.).

1) Kilde SSB Kredittmarkedsstatistikk.

Nye selskaper

I spørsmålet om konsesjon skal gis, legges det vekt på at finansieringsselskaper skal ha en bred eiersammensetning eller at de skal være heleid av banker eller forsikringsselskaper. Det legges også vekt på at etableringen vil ha en positiv virkning for konkurransen på finansmarkedet.

I 1988 ble to selskaper meddelt tillatelse til å drive finansieringsvirksomhet som fullfinansieringsselskap:

- Pre Finansiering A/S - Factoror A/S

Sammenslutning av finansieringsselskaper

Følgende selskaper fikk i 1988 tillatelse til å sammensluttet (selskapenes navn etter sammenslutningen er markert med understrek):

- Custos Finans Haugesund A/S og
Custos Finans Sør A/S.

- Bokreditt-Kjøpekort Møre og Romsdal A/S og
Custos Finans Nord A/S.

- Cresco A/S Bokreditt-Kjøpekort og
Forenede Cresco Finans A/S.

Nevi var eid av Vesta i første halvdel av 1988 og selskapet hadde likviditetsvansker. Kredittilsynet utførte omfattende undersøkelse i konsernet og benyttet også et større revisjonsfirma til dette. Undersøkelsen omfattet også konserner i Norge og Danmark.

Det ble sluttet avtale med Bergen Bank om overtagelse av selskapet. Etter avtale med Finansdepartementet og Norges Bank fikk Bergen Bank tilsagn om funding av Nevi's likviditetsbehov. (Se pkt. 7.4 og pkt. 8.4).

8.2. Virksomheten i utlandet

Nevi A/S solgte i 1988 det danske holdingselskapet A/S Nevi Danmark med datter- og datter-datterselskaper. Vedrørende den gjenværende virksomhet i Danmark har Nevi tidligere søkt om tillatelse til å beholde 100% av aksjene i holdingselskapet Erik Møllers Eftf. med datterselskaper. Denne saken er fortsatt under behandling.

Nevi har i 1988 også solgt det svenske finansieringsselskapet Nevi Finans AB med datter- og datter-datterselskaper, samt det nederlandske holdingselskapet Nevi Holding (Nederland), tidligere Noordwal International Holding N.V.

Storebrand Finans fikk i 1988 tillatelse til å etablere holdingselskapet Storebrand Finans UK Ltd. i Storbritannia. Selskapet skal ha til formål å eie selskapene Storebrand Finans Ltd. og Storebrand Finans Mortgage Ltd.

Storebrand Finans har i 1988 solgt det svenske datterselskapet Storebrand Finans AB.

Elcon Finans fikk i 1988 tillatelse til å utvide eierandelene i det danske finansieringsselskapet Finax Finansservice A/S og i det nederlandske kreditt-kortselskapet Alfinaxe N.V. til 85 pst. I februar 1989 ble Elcon Finans gitt tillatelse til å utvide eierandelene i disse to selskapene til 100 pst.

Elcon Finans fikk i 1988 tillatelse til å utvide eierandelen i det svenske kapitalmegler- og finansieringsselskapet Adepten AB til 40 pst.

Lefac A/S har i 1988 solgt sin eierandel i Lefac Consult AB, Sverige.

Lefac fikk i begynnelsen av året tillatelse til å øke eierandelen i Lefac Leasing (SEA) Pte. Ltd., Singapore med 27,5 pst. fra 72,5 pst. til 100 pst. Som nevnt foran, under kap. 5.1.4, har Christiania Bank og

Kredittkasse søkt om tillatelse til å overta dette selskapet, i tillegg til Lefac's datterselskaper i Luxembourg. Denne saken er fortsatt under behandling.

8.3 Utenlandske foretaks representasjonskontorer i Norge

Utenlandske finansieringsforetaks representasjonskontorer må ifølge lov om finansieringsvirksomhet og finansinstitusjoner § 3-4 registreres hos Kredittilsynet. Kredittilsynet har i 1988 ikke mottatt meldinger om opprettelse av representasjonskontorer i Norge fra utenlandske finansieringsforetak.

8.4 Driftsresultat (tap)

Det var stor spredning i selskapenes driftsresultat etter tap i 1988 (fra -17,2 prosent til + 5) i forhold til gjennomsnittlig forvaltningskapital.

For selskapene totalt sett har utlånsvolumet økt med ca. 8 mrd. kroner. Dette har tildels sammenheng med tilbakeføring av avlastningslån. De største konsernselskapene har imidlertid en nedgang i utlåns/leasingsporteføljen noe som i stor grad skyldes salg/avvikling av utenlandsvirksomhet.

Nøkeltallene i resultatregnskapet viser følgende utvikling:

	Alle fin.selskaper i Norge		De 6 største konsernene 3)	
	1988 ¹⁾	1987	1988	1987
1. Resultat (i % av gj.sn.forv.kap.)				
Nettorenter og provisjoner	2,92	3,23	4,12	4,04
Driftsresultat før tap	1,17	1,11	1,09	1,01
Tap og avsetninger til tap ²⁾	4,52	3,40	5,29	3,12
Driftsresultat etter tap	<u>-2,65</u>	<u>-1,25</u>	<u>-4,21</u>	<u>-2,12</u>
Konstaterte tap i mill.kroner	1,889	1,240	1,979	1,302
2. Balanse (i mill.kr.)				
Gj.sn.forvaltningskapital	51.604	52.657	38.009	41.608
Utlån og leasing	45.896	37.456	27.583	31.359
En-bloc fond		646	194	452

- 1) Foreløpige tall. Resultater fra endel av de mindre selskapene mangler
- 2) I prosent av brutto utlån og leasing
- 3) Tallene omfatter også selskapenes fin.virksomhet i utlandet.

Disse nøkeltallene baserer seg på foreløpige regnskapstall for 1988 som Kredittilsynet har innhentet.

Totalt sett har finansieringsselskapene hatt en liten forbedring av driftsresultatet før tap fra 87 til 88. Dette kan skyldes en relativt nedgang i driftskostnadene fra 1987. Storebrand Finans har imidlertid hatt en betydelig nedgang i driftsresultatet før tap (fra 101 til 22 mill.).

Tapene

På grunn av sterk økning i utlånstapene er selskapenes driftsresultat etter tap betydelig forverret i 1988 i forhold til i 1987 (fra -1,25% til -2,65%). Tapene vil påvirke resultatene for forsikringsselskapene og bankene, som er sterkt involvert som eiere av selskapene. For at finansieringsselskaper med betydelige tap skal tilfredsstille lovens krav til kapitaldekning, må eierne bidra med betydelig kapitaltilførsel i form av aksjekapital og konsernbidrag. Tapene i 1988 har økt med ca. 52 prosent i forhold til 1987. Stort sett har de største selskapene pådratt seg de største tap i forhold til utlånsporteføljen. Storebrand Finans alene har bokført tap på over 800 mill.kroner. Tapene har medført at de største selskapenes en bloc-avsetninger er betydelig redusert. Pr. 31/12-88 utgjorde de 6 største selskapenes en-bloc avsetninger 194 mill. dvs. 0,70% av brutto utlån og leasing (452 mill., 1.44% et år tidligere).

Tapene fordeler seg med ca. 75 prosent på næringslivet og resten på personlån. I forhold til utlånsporteføljen ved slutten av 1988, utgjorde tapene 4,5 prosent (3,4% i 1987).

Konklusjon

De store konsernselskapene som Lefac, Storebrand, Nevi og Elcon har satt i gang en omstrukturingsprosess som vil redusere selskapenes forretningsvolum i betydelig grad. De fleste datterselskapene vil bli avviklet og bare noen få avdelingskontorer i distriktene vil bli beholdt. Selskapenes en-bloc avsetninger er imidlertid bekymringsfullt lave ved utgangen av 1988 og det kan reises spørsmål vedrørende tilstrekkeligheten av en-bloc fondene i lys av tapsutviklingen i 87 og 88.

De kostnadreduserende tiltak som er igangsatt, særlig bemanningsreduksjon, må antas å få positiv betydning for resultatene i 1989.

Kredittvurderingsrutinene er forbedret og innskjerpet. Selskapenes ledelse er nå, i motsetning til i 1986 og 87, i større grad opptatt av resultatforbedring enn av volumøkning. En merker seg en viss bekymring blant selskapenes ledelse for den økonomiske utvikling i 1989. Foreløpig preges selskapenes virksomhet av stagnasjon.

Når det gjelder kapitaldekningen er situasjonen forbedret på grunn av reduksjon i forretningsvolum og bare noen få selskaper er under det lovbestemte krav på 10 prosent. Selskaper med underdekning er de som for tiden er under avvikling eller som skal fusjonere med andre selskaper.

8.5 Ansvarlig kapital

Etter § 3-17 i lov 10. juni 1988 om finansieringsvirksomhet og finansinstitusjoner skal den ansvarlige kapital til enhver tid utgjøre minst 10% av foretakets utlån og garantier.

Kapitaldekningskravet gjelder etter den nye loven nå også for leasingporteføljen for de selskaper som driver leasingfinansiering.

Nedenstående tabell viser gitte tillatelser til utvidelse av finansieringsselskaperens ansvarlige kapital i 1988:

Navn:	Millioner kroner	
	Aksjekapital- utvidelse	Ansvarlig lånepital
- Centralfinans A/S	62,0	4,0
- Custos Finans		
- Østfold A/S	2,5	7,3
- A/S Cresco	24,375	13,330
- Diners Club Norge A/S	3,5	5,75
- Elcon Finans A/S	50,0	50,0
- Eurocard Norge A/S		5,1
- Fabian A/S	291,653	35,0
- A/S Finansiering	10,0	5,0 **
- A/S Finans		5,037
- Finax A/S	22,0	11,0
- Forenede Credit Finans A/S	27,0	13,0
- Lefac A/S	60,0	
- A/S Nevi	225,0	146,1 *
- Nevi Corporate A/S	108,0	
- Nevi Finans A/S	32,5	
- Nord Finans A/S	4,5	2,5
- Nord og Syd Finans A/S		2,5
- Samvirke Finans A/S	6,0	
- Stavanger Finans A/S		12,5
- Sørfinans A/S	6,0	3,0

* A/S Nevi har i tillegg fått tillatelse til å refinansiere deler av den ansvarlige lånekapitalen ved opptak av ansvarlige obligasjonslån i valuta for inntil motverdien av NOK 240 mill.

** A/S Finansiering har i tillegg fått tillatelse til å fornye et tidligere opptatt ansvarlig lån på 2 mill. kroner som forfalt november 1988.

8.6 Kredittforetak

For kredittforetakene (de obligasjonsutstedende institusjonene) er regnskapet for 1987 gjennomgått. Det er kontrollert at regnskapene er avlagt i samsvar med gjeldende forskrifter. Foreløpige regnskapstall ble innkalt for annen tertial på linje med bankene og finansieringsselskapene.

Kredittforetakenes drift

Foreløpige tall for kredittforetakene viser følgende resultat/balanseutvikling fra 1987 til 1988: (resultat i % av gjennomsnittlig forvaltningskapital)

	1988	1987
Nettorente	1.31	1.48
Driftsres. før tap	1.06	1.15
Konstaterte og beregnede tap	0.14	0.15
Driftsres. etter tap	0.92	1.00
Gj.sn. forv.kap. (mill.kr)	146.156	107.852
Konstaterte og beregnede tap (mill.kr)	204	158
Brutto utlån pr. 31/12 (mill.kr)	137.865	109.912
Utlånsvekst i %	25.4	46.0
Forvaltningskapital pr. 31/12	161.119	126.825

Tallene viser at driftsresultat før tap i 1988 ble på 1.06% mot 1.15% i 1987.

Resultatutviklingen i 1988 har ikke vært helt på høyde med kredittforetakenes fortsatt betydelige volumsøkning. Utlånsveksten i 1988 har imidlertid vært lavere enn i 1987 (25.4% mot 46% i 1987).

Tapene er fortsatt minimale sammenlignet med banker og finansieringsselskaper og har ikke vist økning i relasjon til utlånsvolumet. At driftsresultatet etter tap blir relativt litt dårligere enn i 1987 har sammenheng med nedgangen i rentemarginen. (fra 1.48% til 1.31%).

8.7 Tilsyn

Tilsynet med finansieringsselskapene skjer blant annet ved granskning av månedsoppgaver, årsregnskap, årsberetning og revisjonsberetninger. Det er også behov for stedlig ettersyn og i 1988 har det vært foretatt inspeksjoner i 8 finansieringsselskaper.

Situasjonen for finansieringsselskapene var som for bankene, preget av svake driftsresultater og store tap ved inngangen til året. En situasjon som har forverret seg i 1988.

Spesialskjema om regnskapet ble innhentet fra de 7 største finansieringsselskapskonsernene i januar og 7 selskaper ble innkalt til møte i februar-mars. For annen tertial ble foreløpige regnskapstall for 16 selskaper innkalt.

Sikkerhetskrayene er blitt fulgt opp månedlig på grunnlag av rapporteringssystemet. I 1988 ble det sendt brev om kapitaldekningen til 23 finansieringsselskaper.

For kredittforetakene (de obligasjonsutstedende institusjonene) er årsregnskapet gjennomgått. Det er kontrollert at regnskapene er avlagt i samsvar med gjeldende forskrifter. Foreløpige regnskapstall ble

innkalt for annen tertial på linje med bankene og finansieringsselskapene. Inspeksjon er gjennomført i ett kredittforetak i 1988. Et sentralt spørsmål for kredittforetakene er hvorvidt deres styrings- og kontrollsystemer har holdt tritt med veksten i utlånsvirksomheten.

I slutten av 1987 gjennomførte Kredittilsynet en undersøkelse av posten "andre debitorer" i 17 finansieringsselskaper i forbindelse med feilplasserte utlån i forhold til den tidligere utlånsregulering. Resultatet ble oversendt Norges Bank i 1988.

9 VERDIPAPIRHANDEL

(Endrede rammebetingelser for Verdipapirseksjonens arbeid)

9.1.1 Selvstendige fondsmeglerforetak. Se 8.3.1

9.1.2 Bankers fondsavdelinger

Ved kongelig resolusjon av 2. juni 1989 og de fastlagte forskrifter med hjemmel i verdipapirhandelloven § 15 2 punktum om utskillelse av bankers fondsavdelinger.

9.2 Rammebetingelser for fondsmeglerforetak

Det ble 1. januar 1988 innført en omsetningsavgift på en halv pst. ved kjøp, og en halv pst. ved salg av verdipapirer. Denne omsetningsavgiften ble fjernet fra og med 31.12.1988, for å bedre situasjonen for det norske egenkapitalmarkedet.

Utlendingers adgang til å eie norske aksjer ble utvidet ved at den generelle utenlandskvoten for norske industriforetak (Industrikonsesjonsloven) ble vedtatt øket fra 1/5 til 1/3 av aksjekapitalen for nyttår. Muligens har dette vært en sterkt medvirkende årsak til den store kursøkning de første månedene i 1989.

9.3 Aktiviteten på verdipapirmarkedet

Det norske aksjemarkedet fikk et mye sterkere tilbakeslag p.g.a. børskrakket i oktober 1987 enn børsene i de fleste andre vestlige land. Indeksens dagen etter krakket var på 318 poeng (etter et fall på 90 poeng dagen før). Den fortsatte å falle i tiden som fulgte, og ble liggende mellom 250 og 270 resten av året. En medvirkende årsak til dette var meldingene om de norske bankenes rekordstore tap, som ble kjent i slutten av 1987, og tidlig i 1988.

I april 1988 gikk Oslo Børs vekk fra det gamle kurs-noteringssystemet med opprop, fastsettelse av kurser og handel i aktuelle papirer en eller to ganger pr. dag, over til kontinuerlig EDB-basert handel. Det nye systemet innebærer at kurser stilles kontinuerlig over skjerm for alle verdipapirer. Hver børsmegler har en skjerm og meglerne handler med hverandre i alle papirer hele børsstiden. Meglerne har uttrykt tilfredshet med det nye systemet. Markedet er blitt mer oversiktlig, ettersom ordre kan legges inn i systemet hele dagen. Den kontinuerlige kursfastsettelsen har ført til et mer perfekt, "on-line" marked.

9.3.1 Omsetningsvolumet

Perioden fra november 1987 til november 1988 var anstrengt for mange fondsmeglere. Omsetningsvolumet var drastisk redusert i forhold til tiden før oktober 1987. Mange investorer trakk seg ut av aksjemarkedet og foretrakk å vente og se, fremfor å gjøre nye

investeringer. I denne tiden gikk mange fondsmeglerforetak med underskudd, og det fant sted en omstrukturering i bransjen. Banker la ned tilsammen 6 fondsavdelinger, 6 private fondsmeglerforetak ble nedlagt, og 4 ble fusjonert. Antallet ansatte i bransjen gikk ned fra over 1000 til 700. I november 1988 kom omslaget. Kursene begynte å stige, og volumet tok seg kraftig opp. Indeksen steg med 17% årets to siste måneder. Denne utviklingen har fortsatt inn i 1989. Indeksen har gått opp over 20% fra 1. januar til 20. februar, og gjennomsnittlig omsatt volum ligger over det dobbelte av i 1988.

9.3.2 Emisjon

Kritikk av Wilh. Wilhelmsen Ltd. emisjonen

Styret i Kredittilsynet behandlet september 1988 emisjonen i Wilh. Wilhelmsen Ltd. i desember 1985. Kredittilsynet kritiserte foretakets styre for at prospektet som var utarbeidet i forbindelse med emisjonen ikke tilfredsstilte verdipapirhandelens krav til informasjon. I prospektet var det angitt at Wilh. Wilhelmsen Ltd. hadde inngått langsiktige kontrakter for sine borerigger. Boreriggene utgjorde en vesentlig andel av foretakets driftsinntekter. Kredittilsynet kritiserte Wilh. Wilhelmsens Ltd.'s styre for at kontraktene som var angitt som langsiktige ikke var det, men hadde oppsigelsesklausuler etter ett år.

Kosmos Holdings overtagelse av Kosmos

I desember fremsatte MG Industrier tilbud om overtagelse av Kosmos. MG Industrier, som skiftet navn til Kosmos Holding hadde opptatt et betydelig lån (kr 1,2 milliard) for å gjennomføre oppkjøpet. Egenkapitalen i Kosmos Holding var ca. 400 millioner kroner. Tilbudet til Kosmos-aksjonærene var blandet, dvs. delvis et kontant oppgjør, delvis et tilbud om aksjer/konvertible obligasjoner i Kosmos Holding. Det tosporede systemet medførte at både aksjeselskapslovens og verdipapirhandelens system for kapitalutvidelse ved ny tegning av aksjer måtte følges. Kosmos Holding hadde imidlertid oversett dette, og tegningen av aksjene i foretaket var således ikke bindende for tegnerne, samtidig som det var straffbart for selskapet å ta imot tegning. Videre vil ikke emisjonen kunne la seg registrere i Foretaksregisteret. Kredittilsynet gjorde selskapet oppmerksom på dette. En måte å reparere mangelen på ble funnet.

Kredittilsynet mente dessuten at lånets vilkår burde komme klarere frem i prospektet, hensett til lånets betydelige omfang. Særlig ble det henvisning til lånets korte tilbakebetalingstid, og de bånd lånet la på Kosmos.

9.4 Innsidehandel

Innsidehandel foretatt av styremedlemmer i VIP

Kredittilsynets styre anmeldte i juni tre styremedlemmer i VIP til politiet for innsidehandel i VIP-aksjer. Kredittilsynet anser at de angjeldende styremedlemmer sommeren 1987 kjente til forhold i VIP, som måtte anses å være kursrelevante for VIP-aksjene. Således at VIP-aksjene ville synke drastisk i verdi når opplysningene ble kjent. De opplysningene Kredittilsynet her mente forelå var knyttet til det såkalte "rettighetsbiblioteket", som utad var priset til 1,1 milliard. Styret vedtok et salg av 20% av "rettighetsbiblioteket" for 50 millioner kroner den sommeren. Slik Kredittilsynet så saken, var styret i VIP inneforstått med at "rettighetsbiblioteket" hadde betydelig mindre verdi enn det som offisielt var antatt.

Innsidehandel - Sjur Svaboe, Rolf Heggheim

Oslo Børs undersøkte en rekke forhold i forbindelse med salget av Scanvest Ring. En del av den siste undersøkelsen ble oversendt Kredittilsynet for videre behandling. Denne delen gjaldt mulig innsidehandel foretatt av Sjur Svaboe og Rolf Heggheim. Kredittilsynet undersøkte om Sjur Svaboe og Rolf Heggheim ved å kjøpe Scanvest Ring-aksjer, samtidig som de forhandlet om salg av Scanvest Ring, hadde gjort seg skyldig i overtredelse av innsidebestemmelsen i vphl. Slik saken ble opplyst for Kredittilsynet, ble det ikke fastslått holdepunkter for å anta at salget av Scanvest Ring var så nær forestående, eller påregnelig at salget hadde karakter av å være en konkret opplysning med kurseffekt. Kredittilsynet konkluderte derfor med at det ikke forelå straffbar overtredelse av innsidebestemmelsen.

Innsidehandel ved kjøp av Saga-aksjer

Det ble fra Saga Petroleums side fremkastet mistanke om innsidehandel i Saga-aksjene da Total kjøpte aksjene i Saga fra Aker og DnC.

Kredittilsynet undersøkte forholdet, og fant ikke holdepunkter for at det forelå misbruk av fortrolig selskapsinformasjon da Total kjøpte de aktuelle Saga-aksjene.

9.5 Større enkeltsaker

Norsk aksjeeiers pro - forma eierskap på vegne av utlending

Under et stedlig tilsyn i et fondsmeglerforetak, kom det frem at foretaket hadde medvirket til å opprette en ordning hvoretter en utlending ble sittende som aksjonær i Saga Petroleum gjennom en norsk pro forma eier. Ordningen var etablert fordi utenlandskvoten i

Saga Petroleum var full. Det var ventet at utenlandskvoten i Saga Petroleum skulle utvides, og antageligvis var pro forma arrangementet satt i stand for å gi utlendingen et forsprang ved ervervelsen av aksjer i den økte utenlandskvoten. Kredittilsynet kritiserte fondsmeglerforetaket generelt, og den utførende megler spesielt.

Markedsmanipulasjoner ved åpning av utenlandskvoten

Verdipapirseksjonen undersøkte mulige markedsmanipulasjoner i forbindelse med åpningen av utenlandskvoten i Hafslund Nycomed. Under disse undersøkelsene kom det frem at et fondsmeglerforetak hadde registrert seg under utenlandskvoten uten å ha reell kjøper av aksjene. Videre kom det frem at noen større institusjonelle investorer hadde benyttet sine utenlandske datterselskaper for å skaffe seg et fortrinn i konkurransen om de ledige utenlandsandelene. Dette hadde de gjort ved å inngå avtaler mellom det norske morselskapet, og det utenlandske datterselskapet. Ved å få fondsmeglerforetak til å akseptere disse avtalene (som intern forretninger i foretakene), fikk de et klart fortrinn i konkurranse med andre investorer. Kredittilsynet kritiserte denne virksomheten som markedsmanipulerende.

Under undersøkelsen av disse forhold forklarte en megler seg usant for Kredittilsynet, slik at vi ikke skulle oppdage de reelle forhold. Det ble verifisert at megleren hadde forklart seg usant, og Kredittilsynet kritiserte dette. Megleren ble da suspendert fra sin stilling i fondsmeglerforetaket.

Kritikk av dårlig kontroll i fondsmeglerforetak

Under undersøkelsen av et fondsmeglerforetak, fremkom det at bevillingshaver hadde hatt utilstrekkelig kontroll med en ansatt megler. Megleren hadde tatt uautoriserte posisjoner over en lengre periode for betydelige beløp. Ved et tilfelle hadde han kjøpt aksjer for 8-9 millioner kroner, og som følge av krakket 19. oktober oppstod et tap på kr 5-6 millioner. Kredittilsynet kritiserte bevillingshaveren for manglende kontroll og oppfølging.

Undersøkelser omkring ICS

Oslo Børs undersøkte en rekke forhold i forbindelse med Integrated Computer Systems (ICS) forretningsførsel. En bit av denne undersøkelsen ble oversendt Kredittilsynet for nærmere vurdering. ICS hadde opptatt et betydelig lån fra ABC-bank. ICS hadde en kassekreditt på ca. 20 millioner kroner, en trekkfasilitet på 20 millioner D.mark eller 80 millioner kroner. Disse pengene var i vesentlig grad benyttet til finansiering av datamaskiner i Tyskland. ICS og banken hadde ikke sikret seg eiendomsforbehold eller annen sikkerhet i de datamaskiner de finansierte. Den tyske eier av datamaskinene gikk konkurs, og ICS og

banken fikk ikke dekket sitt krav p.g.a. den manglende sikkerheten. Dette førte til et betydelig tap for ICS og banken. Kredittilsynet har vurdert forholdet, men har ikke funnet holdepunkter for straffbare forhold i denne saken.

9.6 Verdipapirsentralen

Etatens Verdipapirseksjon har fått EDB-forbindelse til Verdipapirsentralen. Den er blitt benyttet i mange saker som en effektiv måte å få hurtig og presis informasjon om aksjetransporter og investorens disposisjoner. Vi har videre fått EDB forbindelse med Oslo Børs handelssystem.

9.7 Stedlig tilsyn

Stedlig tilsyn hos fondsmeglerforetakene er trappet opp. Det er i løpet av 1988 gjennomført tilsyn hos 20 fondsmeglerforetak.

I tillegg til dette har Verdipapirseksjonen ført tilsyn med at Moorgate Options A/S driver sin virksomhet etter de rammer som Finansdepartementet trakk opp høsten 1987.

Verdipapirseksjonen har forøvrig gjennomført en tildels inngående granskning av ansattes egenhandel i DnC's fondsavdeling. Denne undersøkelsen ble iverksatt som følge av påstanden framført av Phillipe Hecker i straffesaken mot ham. Det materiale som Kredittilsynet har frembragt, gir ikke holdepunkter for å anta det har foregått egenhandel av betydning i strid med verdipapirhandelens bestemmelser blant ansatte i DnC's fondsavdeling.

De stedlige ettersynene hos fondsmeglerforetakene tar sikte på å kartlegge meglerforetakenes økonomiske og etiske standard. 1988 var for de fleste foretak preget av lav inntjening, dårlig resultat, men også lavere personalkostnader, og lavere risikoeksponering. Foretakenes verdipapirbeholdninger og utestående fordringer er vesentlig redusert i løpet av 1988.

Kredittilsynet har under sine stedlige ettersyn kommet over flere brudd på verdipapirhandelsloven. Forholdene har vært svært forskjellige, og det er vanskelig å operere med noen fellesnevner. (Det vises derfor til 9.5 "større enkeltsaker".)

9.8 Lovrevisjoner

Kredittilsynet har videre utarbeidet forslag til nye regler om innsidehandel. Forslaget er formet som en revisjon av verdipapirhandelens § 6. De viktigste endringene er en presisering av uaktsomhetsstandarder i forhold til de egentlige innsidere. Videre, innføring av et påbud om å fralegge seg gevinst uavhengig av skyld i visse tilfelle.

Finansdepartementet har utarbeidet forslag til lovbestemmelser som skal regulere den fremtidige opsjonshandelen, jfr. Ot.prp. nr. 78 for 1987-88. Kredittilsynet har skrevet utkast til forskrifter til disse lovbestemmelsene.

Dessuten har Finansdepartementet utarbeidet forslag til nye tilbudspliktregler, som eventuelt skal inntas i vphl. som § 5a flg. Kredittilsynet har uttalt seg positivt om disse reglene, og anser dem som et verdifullt bidrag i forsøket på å få et ryddig og ordnet verdipapirmarked.

21. desember 1988 trådte den nye børsloven i kraft. Loven innebærer en omorganisering av børsen med Børsråd, og Børsstyre som øverste organer. Av andre vesentlige endringer, kan nevnes at bøter er lovhjemlet som sanksjonsmiddel.

10 AKSJEFOND

10.1 Strukturen

Det ble i 1988 opprettet to nye forvaltningsselskap:
BFP Forvaltning A/S og Norsk Fondsförvaltning A/S.

BFP Forvaltning A/S forvalter aksjefondet BFP Growth Fund. Norsk Fondsförvaltning A/S forvalter aksjefondet Norsk Høyrentefond.

Eksisterende forvaltningsselskaper fikk tillatelse til å forvalte tilsammen 18 nye aksje- og obligasjonsfond.

Forvaltningsselskapet Nevi Investor A/S skiftet i 1988 navn til BB Investor A/S og Storebrand-Norden Fondsförvaltning A/S skiftet navn til Storebrand Finans Forvaltning A/S.

Forvaltningsselskapet Cumulus Management Fund A/S ble avviklet i 1988. Selskapet forvaltet aksjefondet Cumulus Investment Fund.

Forvaltningsselskap og aksje- og obligasjonsfond pr. 31. desember 1988:

<u>Forvaltningsselskap</u>	<u>Fond</u>
BB Investor A/S	BB Høyrentefond BB Obligasjonsfond BB Interfond
BFP Forvaltning A/S	BFP Growth Fund *
Christiania Management A/S	Christiania Akjsefond Christiania Vekstfond Christiania Obl.fond
Elcon Fondsförvaltning A/S	Frifond Nordcap Utenlandsinvest * Maxi Avkastning *
K-Fond A/S	K-Avkastning K-Vekst K-Internasjonal K-Indeksfond K-Pengemarkedsfond K-Obligasjonsfond K-Investment Fund * Berg Norge *
Norfond A/S	Pluss Invest Norfond Norfond 1982 Norfond Obl.fond *
Norsk Fondsförvaltning A/S	Norsk Høyrentefond *

Norsk Sparforvaltning A/S	Avanse Kapitalinvest Sparinvest Columbus *
Norway Fund Management A/S	SM Norway Growth Fund
Orkla Finans A/S	Omega Investment Fund Omega Fixed Income Fund
Oslo Finans Forvaltning A/S	Oslo Finans International Oslo Finans Pengem.fond Oslo Finans Rentefond * Oslo Finans Pensjonsfond (obligasj.) * Oslo Finans Høyrentefond* Oslo Finans Trading Fund* Oslo Finans Pensjonsfond (aksjefond) * Atlas * Norge nr. 1*
Pre Invest A/S	Pre Pengemarkedsfond Pre Nitti Ti Pre Americana Pre Indeks Pre Vekst Pre Rente Pre Verdi * Pre Safe * Pre Nordicon *
Real Forvaltning A/S	Real-Invest Real-Vekst Real-Utland
Storebrand Finans Forvaltning A/S	Norge Fortuna

Aksjefondet Norske Aksjesparelag
(fondet og forvaltningsfunksjonene er her samlet i et foretak)

* Nye fond i 1988

11 EIENDOMSMEGLING

11.1 Struktur

Eiendomsmegling bygger på en autorisasjonsordning idet det bare er de praktiserende advokater og de statsautoriserte meglere som har rett til å drive denne virksomhet. Det er ca. 360 spesialiserte foretak. Det dreier seg om både personlige firmaer, aksjeselskaper og bankers eiendomsavdelinger. Ca. halvparten ledes av advokater og den andre halvparten av statsautoriserte meglere. Dessuten driver mange av de øvrige ca. 2800 advokater eiendomsmegling i mindre omfang.

Kredittilsynet har i 1988 utstedt 73 bevillinger til statsautoriserte eiendomsmeglere. Flertallet er til foretak som skal starte opp, omdannes til A/S eller til igangværende foretak som må ha ny bevillingshaver (leder). En del større foretak har også flere ansatte som har tatt ut bevilling. Vilkår for å få bevilling er bl.a. 2 års praksis i bransjen, bestått eiendomsmeglereksamen og stillelse av lovbestemt sikkerhet overfor Kredittilsynet.

Det ble i 1988 startet 16 nye foretak ledet av statsautoriserte eiendomsmeglere. I tillegg kommer de nystartede som ledes av advokater. 18 statsautoriserte foretak opphørte i 1988. Vi har ikke sikre tall for hvor mange advokatledede foretak som opphørte i 1988.

11.2 Drift (Omsetning og resultat)

I 1988 har utviklingen gått markert i retning av kjøpers marked. Prisene har vært synkende i årets siste tre kvartaler, med betraktelige variasjoner mellom distrikter og hustyper. Det antas imidlertid at prisnivået i gjennomsnitt har vært noenlunde likt i 1987 og 1988, fordi det var en betydelig prisstigning gjennom hele 1987. Norges Eiendomsmeglerforbunds løpende statistikk tyder på at det også har vært et noenlunde likt antall omsetninger i hvert av de 2 årene. Det skulle da innebære at advokatene og meglerne i 1988 formidlet ca. 38000 omsetninger til en verdi av 33-34 milliarder kroner. Det antas at ca. 40% faller på advokatene og ca. 60% på eiendomsmeglerne. Tallene er usikre, fordi det føres statistikk bare for meglerne, men ikke for advokatene.

Kredittilsynet har gjort en regnskapsundersøkelse som omfatter 53 foretak ledet av statsautoriserte eiendomsmeglere. Undersøkelsen gjaldt en sammenligning av driftsresultatet mellom de 3 første kvartaler i 1987 og de tilsvarende kvartaler i 1988.

Den ga følgende resultat:

42 av de 53 foretakene har et dårligere resultat i 1988 enn i 1987. I gjennomsnitt for alle foretakene er nedgangen 80,7%.

23 av de 53 foretakene har et driftsunderskudd for 1988. Gjennomsnittlig driftsresultat for foretakene har gått ned fra kr 532.000 i 1987 til kr 102.000 i 1988.

Det bør tilføyes at 4. kvartal 1988 - som altså ikke er med i undersøkelsen - antas å gi et enda dårligere resultat enn årsgjennomsnittet. En sammenligning med hele 1988 ville derfor gitt en enda større resultatnedgang.

Den nevnte resultatutvikling må sees på bakgrunn av at det tregere marked krever større arbeidsinnsats, foruten at de lovbestemte satser for meglerprovisjon ble redusert fra 1. juni 1987.

11.3 Tilsyn

11.3.1 Generelt

Kreditttilsynets forvaltnings- og tilsynsoppgaver når det gjelder eiendomsmegling følger av lov om eiendomsmegling av 24. juni 1938 nr. 13.

Målet for tilsynet er å påse at foretakene følger de bestemmelser om virksomheten som er gitt i lov og forskrifter og generelt at meglingen utføres i samsvar med lovens påbud om god forretningsskikk. Vurdering av foretakenes soliditet hører også inn under tilsynsoppgavene.

Virkemidler i tilsynet er:

- Kontorkontroll av de statsautorisert meglers årsregnskap og stikkprøvekontroll av meglernes omsetningsoppgaver. Et viktig ledd i kontrollen er attestasjon fra meglernes revisor om klientmidler. Denne kontorkontrollen, sammen med klagesakene nevnt i pkt. 11.6 nedenfor, gir oss signal om hvilke foretak som bør sees nærmere på ved stedlig ettersyn. Av større prosjekter i kontorkontrollen kan nevnes regnskapsundersøkelsen omtalt i pkt. 11.2 ovenfor og de 2 spørreundersøkelsene om henholdsvis renter på klientkonto (se pkt. 11.3.2 nedenfor) og standardgebyr (se pkt. 11.3.3 nedenfor).

- Stedlige ettersyn i foretakene er et viktig og nødvendig virkemiddel i tilsynet. De tar sikte på nærmere kontroll av regnskapet, herunder behandlingen av betroede midler og vurdering av den økonomiske soliditet, og forøvrig at ledelse og saksbehandling har en faglig standard som er i samsvar med god forretningsskikk, slik at f.eks. rettsvernet for klientene er sikret i alle faser av meglingen. Fra nyttår 1988 fikk eiendomsmeglingskontrollen tilført en revisorstilling beregnet på stedlige ettersyn. Derved ble det mulig å trappe opp denne virksomheten vesentlig. I 1988 ble det gjennomført avsluttede stedlige ettersyn i 38 foretak, mot 4 i 1987. Kontrollen omfattet både statsautoriserte og advokatledede foretak. Ettersynene avdekket interessante forhold. Spesielt nevnes behandlingen av klientkonti (se pkt. 11.3.2 nedenfor), foretakenes gebyrberegning (se pkt. 11.3.3 nedenfor), sviktende soliditet i en del foretak (se pkt. 11.3.4 nedenfor) og at noen advokatdrevne foretak har en ledelse som ikke har tilstrekkelig styring (se pkt. 11.3.5 nedenfor). I 4 av ettersynene ble det avdekket mislige forhold.

11.3.2 Renter på klientkonto

Kredittilsynet gjorde sommeren 1988 en spørreundersøkelse for å kartlegge foretakenes behandling av betrodde midler. Av 250 foretak oppga bare 77 at deres ordinære klientkonto var rentebærende. Av disse opplyste 10 at rentene ikke ble fordelt til klientene. Etter dette har Kredittilsynet innskjerpet overfor de spesialiserte meglerforetak - både statsautoriserte og advokatlede - at samtlige klientmidler skal plasseres på rentebærende konto til best mulig rente, og at disse renter i sin helhet skal tilfalle klientene.

11.3.3 Gebyr for uspesifiserte utlegg/kostnader

Advokater og meglere har krav på etter spesifikasjon å få refundert av oppdragsgiveren direkte utlegg ved megling. Av praktiske grunner har departementet gitt adgang til i tillegg å ta et standardgebyr for uspesifiserte kostnader, begrenset til 500 kroner. Dette ble gjort gjeldende fra 1. juni 1987. Ved stedlige ettersyn i 1988 konstaterte vi at en rekke foretak fortsatt hadde tatt høyere standardgebyr enn 500 kroner. Kredittilsynet gikk da ut med et rundskriv til de spesialiserte foretak og en kunngjøring i Advokatbladet, med pålegg om å refundere differansen til oppdragsgiverne for så vidt gjelder oppdrag avtalt 1. juni 1987 eller senere, med tilbakebetalingsfrist 1. november 1988. Saken har også vært omtalt i media.

11.3.4 Soliditet

Regnskapsundersøkelsen omtalt i pkt. 11.2 ovenfor viste at 23 av 53 undersøkte statsautoriserte foretak ville gå med tap i 1988. Mange arbeider med liten egenkapital. En del har også negativ egenkapital, noen av betydelig størrelse. Det tas sikte på å holde spesielt øye med de meglere som har svakest økonomi, ved rapportering og stedlige kontroller. I 2 tilfelle har departementet etter forslag fra Kredittilsynet krevd forhøyet sikkerhetsstillelse. I et tilfelle ble egenkapitalen bragt i balanse ved krav om kapitaltilførsel på 1 million kroner. 2 meglerforetak har hatt vedvarende driftsunderskudd og økende underbalanse av betydelig omfang. Tilsynets styre har vedtatt å foreslå for departementet at bevillingen til å drive eiendomsmegling trekkes tilbake for disse.

11.3.5 Reell ledelse av advokatdrevne eiendomsmeglingsforetak

I lov og forskrifter kreves at advokatene skal ha den virkelige ledelse og styring av den eiendomsmegling som drives med hjemmel i deres advokatbevilling. Ved stedlige ettersyn har vi konstatert at dette ikke alltid er tilfredsstillende ivaretatt. Det gjelder spesielt i aksjeselskap hvor advokaten ikke har eierinteresser. Vi har drøftet spørsmålet med Advokatforeningen med henblikk på å finne frem til metoder for en mer systematisk kontroll av at lovverkets intensjoner oppfylles.

11.4. Eiendomsmeglernes sikkerhetsstillelse

I henhold til lov om eiendomsmegling § 7, 1. ledd "skal

megleren stille sikkerhet i den utstrekning og på den måte som departementet bestemmer". Dette gjelder dem som er gitt bevilling til eiendomsmegling i medhold av lovens § 4. (statsautoriserte eiendomsmeglere). Sikkerhetsstillelsen for advokatenes eiendomsmegling dekkes gjennom Advokatenes erstatningsfond.

Sikkerhetsbeløpet for eiendomsmeglerne har siden 1. januar 1982 vært 2 mill.kroner. Det ble da forhøyet fra 1 mill.kroner, som hadde vært gjeldende fra 1. januar 1978.

Siden forrige forhøyelse av sikkerheten i 1982, har både eiendomsprisene og antall omsetninger formidlet av eiendomsmeglerne, steget betydelig. I 1981 formidlet de statsautoriserte meglere 8100 omsetninger til en verdi av 3,9 milliarder kroner, i 1987, 23000 omsetninger til en verdi av 20,2 milliarder kroner. Det er en betydelig variasjon foretakene imellom. På denne bakgrunn foreslo Kredittilsynet 12. februar 1987 for Finansdepartementet beløpet for sikkerhetsstillelsen forhøyet fra 2 millioner til 10 millioner kroner. Beløpet forutsettes å gjelde for hver statsautorisert megler foretaket har i sin tjeneste. En tilsvarende særskilt sikkerhet foreslås krevet av foretak som driver formidling av utenlandske eiendommer. Finansdepartementet sendte 11. desember 1987 forslag, basert på Kredittilsynets tilråding, ut på høring med høringsfrist 20. januar 1988. Finansdepartementet fastsatte deretter med virkning fra 1. oktober 1988 en forhøyelse av sikkerhetsstillelsen til minst 5 millioner kroner. I tillegg skal foretak stille en særskilt sikkerhet på 500.000 kroner for hver megler med bevilling foretaket har i sin tjeneste utenom bevillingshaveren. Sikkerhetsstillelsen skal likevel samlet ikke overstige 7.500.000 kroner. Videre ble det bestemt at Kredittilsynet i det enkelte tilfelle, basert på en vurdering av særskilt økonomisk risiko, kan fastsette at sikkerhetsstillelsen skal utgjøre et høyere beløp.

11.5 Opsjonshandel med fast eiendom

Kredittilsynet har vurdert den virksomhet som drives av Eiendomsentralen A/S, Oslo. Foretaket driver opsjonshandel med fast eiendom som regulær næringsvirksomhet. Mønsteret er å skaffe seg håndgivelse fra selger til en avtalt pris. Hvis det så lykkes å finne en kjøper som er villig til å betale en tilstrekkelig høyere pris, benytter selskapet seg av opsjonen og innkasserer differansen. Lykkes det ikke, går eiendommen tilbake til selger. Selskapets fortjeneste på de enkelte salg ligger vanligvis adskillig høyere enn de lovsatte provisjoner som advokatene og eiendomsmeglerne er bundet av.

Det har tidligere vært lagt til grunn at slik virksomhet vanligvis anses som handel for egen regning. Kredittilsynet har imidlertid revurdert tilsynets tidligere lovforståelse på dette punkt, og har kommet til at denne form for opsjonshandel reelt er mellommannsvirksomhet i eiendomsmarkedet som derfor må anses som eiendomsmegling i lovens forstand. Utvalget til ny lov om eiendomsmegling er av samme oppfatning. Eiendomsentralen A/S har imidlertid ikke bevilling til å drive eiendomsmegling. Kredittilsynet har derfor 5. mars 1987 pålagt foretaket å opphøre med denne virksomheten med et halvt

års avviklingsfrist. Eiendomssentralen A/S påklaget vedtaket til Finansdepartementet under henvisning til Forvaltningsloven. Departementet opprettholdt imidlertid Kredittilsynets vedtak, idet departementet anførte at virksomheten må antas å være i strid med advokatenes og de statsautoriserte mægleres enerett etter eiendomsmeglingsloven § 2, kfr. § 1. Eiendomssentralen ble deretter 6. november 1987 pålagt å opphøre med all virksomhet i strid med eiendomsmeglingsloven, senest innen 1. juni 1988.

11.6 Forespørsler og klagesaker

De fleste klager kommer fra publikum (selger eller kjøper i eiendomshandel), en del også fra advokater og meglere.

Vi regner med at vi i 1988 mottok noen tusen muntlige henvendelser. Dette tilsynelatende store antall må sees på bakgrunn av at advokatene og meglerne formidler bortimot 40000 eiendomsoverdragelser i året. Disse henvendelser bør behandles omhyggelig. Vi imøtekommer derved et behov oss publikum. Som oftest kan vi gi svar "over bordet". På denne måten antas det at vi unngår å få et større antall skriftlige henvendelser.

Det føres statistikk for de skriftlige klager, men ikke for forespørslene. I 1988 ble 85 skriftlige klagesaker ferdigbehandlet. Saken blir rutinemessig sendt til uttalelse til den innklagede før den blir sluttbehandlet. Resultatet ble at 13 klagere fikk medhold, 12 fikk delvis medhold, 19 ble ikke gitt medhold. 15 saker ble løst under klagebehandlingen og 26 klager ble avvist fordi det faktiske hendelsesforløp var uklart og/eller saken gjaldt et rettsspørsmål som lå utenfor Kredittilsynets myndighetsområde.

11.7 Ny lovgivning

Et utvalg som siden 1984 har arbeidet med utkast til ny lov om eiendomsmegling avgav i mars 1987 sin innstilling (NOU 1987:14). Lovutkastet har vært ute på høring. Kredittilsynets høringsuttalelse til Finansdepartementet ble omtalt i årsmeldingen for 1987. Forslag til ny lov om eiendomsmegling ble fremmet i Statsråd 31. mars 1989 ved Ot.prp. nr. 59 (1988-89).

12 LÅNEFORMIDLERE

Etter § 4-1 i lov 10. juni 1988 nr. 40 om finansieringsvirksomhet og finansinstitusjoner skal enhver som driver låneformidling melde fra om virksomheten til Kredittilsynet. Forretningsbanker, sparebanker og finansieringsforetak er unntatt fra meldeplikten.

I forskrifter fastsatt ved kgl. res. 23. oktober 1987 er det fastsatt at låneformidlere fra 1. januar 1988 skal stille sikkerhet på minst 25. mill. kroner for erstatningsansvar som vedkommende pådrar seg ved utøvelsen av formidlingsvirksomheten. I denne forbindelse har Kredittilsynet foretatt en grenseoppgang når det gjelder spørsmålet om hvem som er meldepliktig låne- og garantiformidler. Følgende ble her lagt til grunn:

Finansiell rådgivning og agentvirksomhet for innenlandske finansinstitusjoner regnes ikke som medlepliktig låneformidlingsvirksomhet når følgende fire kriterier er oppfylt samtidig:

- 1) Virksomheten består i å bistå med utfylling og oversending av låne- og garantisøknader til innenlandske finansinstitusjoner.
- 2) Godtgjørelsen har form av et engangshonorar fra lånesøkeren/finansinstitusjonen.
- 3) Virksomheten ikke har oppgjørsfunksjoner hverken ved utbetaling av lånet eller ved betaling av renter, avdrag og garantiprovisjoner.
- 4) Det fremgår klart av markedsføringen at det dreier seg om enten;

- Finansiell rådgivning/konsulentvirksomhet eller

- Agentvirksomhet for bestemte innenlandske finansinstitusjoner. Det må da fremgå klart og entydig hvilke finansinstitusjoner agenten representerer.

Unntatt fra meldeplikten er også låne- og garantiformidlere der inntekten av denne virksomheten ikke overstiger kr 50.000.- pr. regnskapsår.

12.1 Struktur

Ved årsskiftet 87/88 var ca. 160 låneformidlere registrert.

Pr. 10. mars 1988 hadde 36 stilt sikkerhet, mens tallet pr. 31. desember var 40, av disse er 17 låneformidlere som også er fondsmegler med en sikkerhetsstillelse på 50. mill. kroner. De øvrige låneformidlerne er strøket av registrert.

De finansinstitusjoner som benytter seg av agenter, er ansvarlige for at opplegget er betryggende og at de personer som benyttes som agenter har tilstrekkelig kompetanse.

12.2 Sikkerhetsstillelsen

En del ressurser har vært brukt til håndheving av kravet om garantistillelse. Dette går på å følge opp ulovlige annonser og for et fåtall, mindre firma å følge opp at de innretter sin virksomhet etter loven. Det er i 1988 utarbeidet et inspeksjonsopplegg for låneformidlere, men en har ikke funnet å kunne utføre slike inspeksjoner i denne perioden.

13 REGNSKAP- OG STATISTIKK VEDR. FINANSINSTITUSJONENE

13.1 Nye regnskapsforskrifter

I 1988 ble det gitt forskrifter for vurdering av misligholdte engasjementer for finansieringsselskap, obligasjonsutstedende foretak og forsikringselskap. Forskriftene samsvarer i stor grad med tilsvarende forskrifter for bank.

Videre er det fastsatt nye ajourførte forskrifter for spare- og forretningsbankene om årsoppgjør, delårsrapporter og kunngjøring av årsregnskap i aviser. En viktig endring er at årets tap på utlån, istedenfor avsetning til dekning av tap på utlån, skal belastes resultatregnskapet. Dessuten ble det gjort en del endringer i kravene til tilleggsopplysninger. Bankene må også for regnskapsåret 1988 gi relativt fylldige opplysninger om eventuelle forretninger utenom balansen (valuta- og renteinstrumenter).

13.2 Kreativ regnskapsføring

I konsern hvor livsforsikring inngår har det vært praksis ikke å innarbeide livselskapenes regnskap i konsernregnskapene. Denne praksis førte til at forsikringselskapenes konsernregnskap for 1987 inneholdt en del interne transaksjoner som burde vært eliminert. I enkelte tilfeller kunne det også se ut som om transaksjonene ble foretatt på bakgrunn av at livselskapenes regnskap ikke innarbeides i konsernregnskapet.

I slutten av 1988 ble det derfor vedtatt forskrifter om konsernregnskap hvor livsforsikring inngår i konsernet, som pålegger selskapene fra og med 1989 å utarbeide konsernregnskap hvor livselskap inngår i regnskapet.

13.3 Revisjon

I forbindelse med innføringen av Lov om finansieringsvirksomhet og finansinstitusjoner er det innført krav om at ansvarlig revisor i alle typer finansinstitusjoner skal velges. Videre er det blitt et krav at revisor i sparebanker også skal være statsautorisert.

Forøvrig vil de endringer som er nevnt under pkt. 16.5 om ny revisorlovgivning også få betydning for revisjonen i finansinstitusjonene.

13.4 Generelt om kredittmarksstatistikken

Med hjemmel i tilsynsloven innhenter Kredittilsynet årsoppgjør og månedlige, kvartalsvise og tertiale drifts- og balanseoppgaver for alle banker, finansieringsforetak, låneformidlere og forsikringselskap. For uten at oppgavene nyttes i det løpende tilsynsarbeidet, brukes en stor del av dataene som et grunnlag for den offisielle kredittmarksstatistikken.

Dette skjer i et samarbeid mellom Norges Bank, Statistisk sentralbyrå og Kredittilsynet.

13.5 Bankstatistikken

I 1987 ble rapporteringen fra bankene lagt om. I det nye opplegget leverer bankene det meste av sine regnskapsoppgaver på magnetbånd. Oppgavene legges inn i en database i Statistisk Sentralbyrå. Kredittilsynet reviderer oppgavene via terminaltilknytning til databasen.

Omleggingen av rapporteringen førte til store problemer med å sikre oppgavene tilfredsstillende kvalitet. I 1988 ble det lagt ned et betydelig arbeid for å bedre kvaliteten på dataene. Blant annet ble 14 banker og 3 datasentraler besøkt for å drøfte problemene med rapporteringen. I løpet av året bedret kvaliteten på oppgavene seg vesentlig.

Arbeidet med å revidere forskriftene til rapportene fra bankene startet i 1988. Dessuten ble det etablert en gruppe med deltakere fra Norges Bank, Statistisk sentralbyrå og Kredittilsynet med sikte på å oppnå entydig regnskaps- og statistikkføring finansinstitusjonene imellom.

Regnskapsdataene har blitt stadig mer benyttet i forbindelse med tilsynet av bankene. Det er utarbeidet en rekke EDB-baserte analyseprogrammer til bruk i det løpende tilsynsarbeidet.

13.6 Finansieringsselskapene

Regnskapsdata for finansieringsselskapene blir lagt inn i en database i Statistisk Sentralbyrå. Kredittilsynet har ansvaret for revisjonen av oppgavene.

13.7 Forsikringsselskapene

På grunnlag av de innsendte regnskapene fra forsikringsselskapene utarbeider Kredittilsynet en årlig publisasjon med statistiske opplysninger om forsikringsselskapenes virksomhet. En intern arbeidsgruppe har i 1988 vurdert Kredittilsynets arbeid med forsikringsstatistikken.

14 REGNSKAPS- OG REVISJONSLOVGIVNINGEN

14.1 Administrativ omlegging

Fra 1. januar 1988 ble forvaltningsansvaret for regnskaps- og revisjonslovgivningen overført til Finansdepartementet.

Ved kgl. res av 22. april 1988 ble administrasjonen av aksjelovens § 12-3 om reservefondsbestemmelsene overført fra Forbruker- og administrasjonsdepartementet til Finansdepartementet.

14.2 Delegasjon fra Finansdepartementet

Finansdepartementet har delegert store deler av arbeidet med regnskaps- og revisjonslovgivningen til Kredittilsynet. Det omfatter blant annet:

- administrering av lovgivningen
- dispensasjoner og
- tolkning av enkeltsaker registrering av revisorer (I 1988 er det registrert ca. 100 revisorer).
- Utstedelse av bevillinger for statsautoriserte revisorer (I 1988 har ca. 30 revisorer fått bevilging).

Departementets myndighet til å treffe enkeltvedtak etter aksjelovens § 12-3 jfr. 12-1 om fritakelse for plikten til å avsette reservefond ble i juni 1988 delegert til Kredittilsynet.

Det fagelige ansvaret for Regnskapsregisteret i Brønnøysund er også tillagt Kredittilsynet.

14.3 Regnskapsrådet

Regnskapsrådet er et rådgivende organ for Finansdepartementet og Kredittilsynet. Det uttaler seg om god regnskapsskikk og er aktiv rådgiver i enkeltsaker. Rådet tar opp saker på eget initiativ.

Fra 1. januar 1989 har Kredittilsynet overtatt sekretariatsfunksjonen for Regnskapsrådet.

14.4 Revisorrådet

Revisorrådet er et rådgivende organ for Finansdepartementet og Kredittilsynet. Det vurderer revisjonspraksis ved registrering og autorisering av revisorer, uttaler seg om klager på revisorer og kan også uttale seg om forståelsen av revisorloven.

14.5 Ny lovgivning

Ot.prp. nr. 35 (1988-89) - Om lov om endringer i revisorloven og visse andre lover ble godkjent i statsråd 27. januar 1989. (Kredittilsynet deltok aktivt i arbeidet med å lage utkast til denne proposisjonen). Proposisjonen har forslag om endringer i revisorloven, aksjeloven og enkelte andre lover.

Tilsynet med regnskaps- og revisjonslovgivningen er delegert til Kredittilsynet. Det er derfor foreslått en samordning med Kredittilsynslovens bestemmelser. Det foreslås videre at rapportene fra fratredende revisor ved revisorskifte skal sendes til Kredittilsynet og skattemyndighetene.

Videre foreslås at visse rådgivningstjenester skal kunne utføres av revisor.

Samarbeidet mellom skattemyndighetene og revisor er foreslått bedret bl.a. ved at skattemyndighetene for revisors begrunnelse for at han ikke har skrevet under på regnskapsskjema.

Det foreslås lovfestet at revisor skal ha en plikt til å utarbeide revisjonsplan, til å dokumentere utført arbeid og til å avgi en uttalelse i revisjonsberetningen om foretakets interne kontroll. Det er også foreslått endringer i bestemmelsene om sanksjoner mot revisorer, og at det blir en generell kontrollordning for revisors arbeid.

Bestemmelsene om revisjonspliktens omfang foreslås endret slik at alle regnskapspliktige får revisjonsplikt.